

Admiral flote

BRANKO MAMULA

Teorijski i praktički aspekti mogućnih promjena u doktrini oružane borbe i u ratnoj vještini

Pristup razmatranju „promjena...”

Nakon detaljne analize razvoja vojnog faktora u svijetu, tehničko-tehnoloških dostignuća u proizvodnji i primjeni ratne tehnike i dostignutog stepena u razvoju općenarodne odbrane i oružanih snaga, neizbježno se nameće pitanje o pravcima daljnjeg razvoja naše doktrine oružane borbe i ratne vještine. Analizu tog pitanja opravdava i činjenica da je cjelokupan kompleks unutrašnjih društvenih, međunarodnopolitičkih, vojnih i tehničko-tehnoloških uvjeta skup faktora daljnjeg razvoja koncepcije općenarodne odbrane i društvene samozaštite. Sve to posebno utječe na odnos ratne tehnike i ratne vještine, što ima za posljedicu i odgovarajuće promjene u ratnoj vještini. Analizu treba usmjeriti ka tim promjenama, tim prije što smo posljednjih godina, a osobito 1984, imali veoma intenzivan stručnoanalitički i istraživački rad u funkciji dugoročnog razvoja i izgradnje koncepcije općenarodne odbrane i oružanih snaga. To su glavni razlozi zbog kojih treba analizirati neke promjene u domenu naše doktrine i ratne vještine, ali ne dirajući u njihovu generalnu liniju i opredjeljenja.

Prije nego što pređem na konkretno razmatranje promjena u našoj doktrini i ratnoj vještini, treba načelno analizirati odnos između ratne tehnike i ratne vještine, jer se najveći broj promjena očekuje upravo pod utjecajem toga odnosa.

U analizi međusobnog odnosa ratne tehnike i ratne vještine polazi se od stava da su naoružanje i vojna oprema materijalna osnova ratne vještine kao teorije (saznanja) koja proučava suštinu oružane borbe i njezine zakonitosti. Tu spadaju veze i odnosi koji se uspostavljaju u procesu borbenih dejstava između suprotstavljenih snaga i sredstava i drugih faktora koji utječu na ishod borbenih dejstava, a time i rata u cjelini. Ratna vještina je uzročno povezana sa ratnom tehnikom i vojnotehničkom naukom, što se izražava na dva posebna načina: *prvo*, vojnotehnička nauka, oslanjajući se na dostignuća fundamentalnih nauka, na tehničko-ekonomsku moć zemlje i tehničko-tehnološki nivo proizvodnih kapaciteta, koncipira i razvija nova borbena sredstva za koja se, zatim, razrađuju odgovarajući načini borbene primjene i upotrebe, čime vojnotehnička nauka neposredno utječe na ratnu vještinu; *drugo*, ratna vještina vojnotehničkoj nauci postavlja zadatak da stvori nova borbena sredstva ili da prilagodi postojeća novim načinima upotrebe, čime se ispoljava utjecaj ratne vještine na vojnotehničku nauku. Koji će od ta dva načina biti izraženiji zavisi od političke i vojne filozofije svakog društva. U koncepciji su data osnovna opredjeljenja od kojih se polazi u pripremanju i osposobljavanju svih subjekata i snaga za općenarodni odbrambeni rat. Od vojnotehničke nauke u nas se očekuje, i to se zahtijeva, da duh koncepcije općenarodne odbrane i društvene samozaštite ugradi, u maksimalno mogućem obimu, u izradu i realiziranje svake studije ili projekta razvoja sistema ili sredstva naoružanja. Iz tog općeg zahtjeva logično proizilazi mnoštvo posebnih i sasvim konkretnih zahtjeva vojnotehničkoj nauci, koje ona treba da realizira u istraživanju i projektiranju sredstava ratne tehnike.

Prvo, budući da je naša koncepcija eminentno odbrambena u smislu apriornog odbacivanja ofanzivnih opcija na tuđim teritorijama, cjelokupna koncepcija istraživanja i razvoja ratne tehnike u nas mora biti podređena tom suštinskom društvenom svojstvu naše odbrambeno-zaštitne koncepcije i doktrine. Strategiji koja nastaje u okvirima i na osnovu takvog odbrambenog koncepta nisu neophodna ofanzivna sredstva ratne tehnike i na osnovu njih organizirane snage koje bi mogle biti neposredno sredstva strategije u funkciji odvrćanja i u funkciji izvršenja. Jer, sistem općenarodne odbrane i društvene samozaštite sam po sebi je svojevrstan sistem odvrćanja

i dovoljno efikasan sistem u izvršenju (u općenarodnom odbrambenom ratu, ako bi nam bio nametnut). Za razliku od naše, neke druge strategijske koncepcije, koje su u svojoj suštini i po načinu izvršenja ofanzivne, imaju takva sredstva i dalje ih razvijaju (nuklearna oružja, strategijska avijacija, snage za brze intervencije itd.). To, svakako, ne znači da mi možemo ili smijemo ostati nezainteresirani za razvoj tehnologije takvih sistema oružja. Iako ih ne želimo razvijati kao sredstva vlastite strategije, moramo ih pratiti i proučavati kao sredstva strategije potencijalnih agresora, prije svega sa stanovišta odbrane od njihovog dejstva.

Drugo, sa aspekta definiranja dugoročne naučne politike i istraživačke prakse u vojnotehničkoj oblasti veoma je značajno utvrditi osnovne tipove sredstava ratne tehnike koje treba razvijati prema osobenostima naše ratne vještine. Posebnost te ratne vještine, koja se ogleda u kombiniranju različitih tipova i oblika borbenih dejstava na strategijskom, operativnom i taktičkom nivou, podrazumijeva da se, pored nekih općih pravaca u razvoju naoružanja i vojne opreme, moraju utvrditi i neke posebnosti u izboru i razvoju nekih tipova oružja, koja će konstrukcijom, cijenom, borbenim osobinama i drugim biti primjerena našim materijalnim i tehnološkim mogućnostima i dejstvima kakva ćemo voditi na našem ratištu.

Na osnovu navedenog o odnosu ratne tehnike i ratne vještine, slijedi zaključak da se te dvije stvari međusobno stalno dopunjuju dinamizirajući jedna drugu i doprinoseći ubrzanju procesa njihovog razvoja. Može se, stoga, reći da je svako sredstvo ratne tehnike najmanje dvostruko uvjetovano: *prvo*, dostignućima naučno-tehničkog i tehničkog razvoja i, *drugo*, zahtjevima koje vojnotehničkoj nauci postavlja strategijska koncepcija svake zemlje i njezina ratna vještina. Na drugoj strani tog jedinstvenog dijalektičkog procesa je ratna vještina, također najmanje dvostruko uvjetovana: *prvo*, koncepcijsko-doktrinarnim opredjeljenjima koja su sadržana u općoj strategijskoj koncepciji odbrane koju bira, formulira i u ratnoj vještini konkretizira svaka zemlja polazeći od mnoštva opredjeljujućih činjenica i, *drugo*, dostignućima u proizvodnji i primjeni naoružanja i vojne opreme na svjetskom i na unutrašnjem planu u vezi sa njihovom upotrebom u vlastitim ratnim dejstvima i odbranom od njih. Taj dijalektički proces međusobne uvjetovanosti ratne tehnike i ratne vještine je permanentan.

Razmatranje pitanja i problema daljnjeg razvoja (promjena) naše doktrine oružane borbe i ratne vještine usmjeriću ka dvije grupe pitanja: ka promjenama koje se uočavaju u domeni doktrine i ratne vještine i ka promjenama u oblasti kvantitativnog i kvalitativ-

nog razvoja i izgradnje oružanih snaga. Razumije se, tu podjelu treba shvatiti samo kao metodičko podvajanje nečega što je jedinstveno. Jer, oružane snage, njihov koncept, struktura i način upotrebe bitna su doktrinarna pitanja. Nema vojne doktrine i ratne vještine bez oružanih snaga, i obrnuto.

Promjene u doktrini oružane borbe i u našoj ratnoj vještini

U ovom dijelu govoriću o nekim, po mom mišljenju, najbitnijim i najaktuelnijim promjenama i usavršavanjima naše doktrine i ratne vještine, i to u najvećim, magistralnim područjima. To ističem stoga da se ne bi stekao utisak da će se sve promjene koje se u našoj doktrini i ratnoj vještini mogu očekivati, zadržati samo u okvirima u kojim su ovdje postavljene i razmotrene. One će biti i brojnije i raznovrsnije od ovih na koje ću ovdje ukazati.

Problemi obezbjeđenja od strategijskog iznenađenja

Kao opći teorijski i doktrinarni problem i kao iskustvo iz suvremenih ratova to pitanje je u ovom radu razmatrano u jednom od ranijih dijelova. Kao princip, iznenađenje i obezbjeđenje od iznenađenja razrađeni su u našoj *Strategiji oružane borbe*. Razumije se, način, obim i sadržaj odgovaraju doktrinarnom dokumentu te vrste. Dakle, ne radi se o nečemu što u našoj doktrini i teoriji nije odavno prisutno. Nije ono zapostavljeno ni u našim praktičkim rješenjima, jer ga veoma pomno studiramo i istražujemo. Svestrano istražujući i studirajući problem strategijskog iznenađenja i obezbjeđenja od njega, došli smo do slijedećih temeljnih saznanja:

Strategijsko iznenađenje je moguće iz više razloga. O tome je ranije govoreno, a ovdje potenciram slijedeće:

- *prvo*, na tehničko-tehnološkom planu potencijalni agresori raspolažu takvim naoružanjem i vojnom opremom kojom *iznenadno* mogu staviti pod udar cjelokupnu dubinu našeg prostorno malog ratišta i otpočeti dejstva prije nego što izvrše opću ili djelimičnu mobilizaciju i prije nego što mi uspijemo zadejstvovati naš cjelokupni sistem općenarodne odbrane. Njihove tehničko-tehnološke i naučne mogućnosti su takve da u eventualnim ratnim dejstvima protiv

naše zemlje mogu primijeniti neko novo sredstvo njihove strategije koje mi do tada nismo upoznali ili smo smatrali da nije namijenjeno za naše ratište;

● *drugo*, na organizacijskom planu potencijalni agresori u strukturi svojih oružanih snaga imaju prvi strategijski ešelon i tzv. gotove snage, koje bez ikakve dodatne mobilizacije mogu izvršiti agresiju na našu zemlju. Dakle, agresor to može učiniti veoma brzo i bez nekih vidljivih indikatora pripreme za izvršenje agresije. U tom pogledu agresija može biti izvršena iznenadno, iako se u strogo doktrinarnom i teorijskom smislu o iznenađenju, u smislu neočekivanog, ne može govoriti. Mi već sada znamo da tzv. gotove snage nisu namijenjene ni za kakve miroljubive svrhe, pa nas njihova eventualna agresivna akcija ne može u bukvalnom smislu iznenaditi, jer se ona može i treba očekivati u određenoj vojno-političkoj i međunarodnoj konstelaciji snaga. Tim prije ako znamo da za to postoje i određene doktrine i operativni planovi;

● *treće*, u uvjetima eventualnog daljnjeg narastanja unutrašnje ekonomske i političke nestabilnosti u zemlji može doći do političkih potresa. Eventualni jači kontrarevolucionarni udar iznutra objektivno bi mogao biti povod za spoljnu intervenciju pod bilo kojim izgovorom. Bliža nas prošlost uči da su iznenađenja takve vrste mogućna i da se moramo i za njih pripremati.

Dakle, činioци koji omogućavaju strategijsko iznenađenje djeluju na spoljnom planu i kao takvi su općevažeći za sve armije svijeta. Posebni uvjeti koji, manje ili više, pogoduju ili ne pogoduju strategijskom iznenađenju sadržani su u osjetljivosti našeg geostrategijskog položaja i u našem unutrašnjem društvenom razvoju i mogućnom zaoštavanju, što je također veoma uslovljeno destruktivnim djelovanjem spoljnog činioца. *Strategijsko iznenađenje nije neizbježno* i u toj činjenici treba tražiti najpovoljnije mogućnosti za njegovo sprečavanje i predupređivanje. Nema sumnje da nam u tom pogledu stoji na raspolaganju mnoštvo mogućnosti i činilaca. *Prvo*, svestrano praćenje, procjenjivanje i analize kretanja vojnog faktora na spoljnom planu i pravovremeno sagledavanje svih opasnosti koje prijete našoj bezbjednosti i nezavisnosti i aktiviranje snaga i sredstava i oblika aktivnosti kojima se iznenađenje isključuje, predupređuje ili, pak, umanjuje mogućnost da do njega dođe. *Drugo*, faktička izgrađenost sistema općenarodne odbrane i društvene samozaštite, koji svojom snagom i efikasnošću, što nije nepoznato potencijalnim agresorima, objektivno djeluje odvrćajuće na svakog agresora. U tom

sklopu je, razumije se, i naša riješenost da branimo svoju slobodu i nezavisnost svim snagama i sredstvima do konačnog istjerivanja agresora s naše teritorije ili do njegovog odustajanja od planiranih ratnih ciljeva. *Treće*, Jugoslavenska narodna armija (njezin mirnodopski dio) treba da bude na takvom stepenu borbene gotovosti da može odmah prihvatiti borbu s glavnim snagama agresora na težišnim strategijsko-operativnim pravcima, što objektivno smanjuje mogućnost strategijskog iznenađenja. *Četvrto*, ali ne manje značajno, politička budnost i aktivnost Saveza komunista Jugoslavije i svih drugih organiziranih socijalističkih snaga treba da bude na takvom nivou da mogu na vrijeme uočiti i spriječiti svaki ozbiljniji pokušaj unutrašnjeg destabiliziranja Jugoslavije.

To su i argumenti protiv mogućnosti strategijskog iznenađenja u našim uvjetima. Zaključak se svodi na slijedeće: ako uspješno funkcionira sve ono što je normativno, doktrinarno i planski predviđeno i sistemski postavljeno mogućnost strategijskog iznenađenja Jugoslavije u bilo kojoj vrsti i varijanti agresije je minimalna.

Intencija ovih razmatranja je da se uoči i trajno prihvati opredjeljenje da je strategijsko iznenađenje i obezbjeđenje od iznenađenja *integralni* politički i vojni problem i da se ne može uspješno preduprijediti nikakvim parcijalnim vojnim ili političko-doktrinarnim mjerama. Obezbjeđenje od strategijskog iznenađenja moramo integralno shvatiti i tako ga realizirati u *sintezi* mjera koje se preduzimaju na unutrašnjem društveno-ekonomskom, socijalnom, političkom i idejnom planu, na planiranju mobilizacijskog i strategijskog razvoja oružanih snaga i planova upotrebe Jugoslavenske narodne armije i Teritorijalne odbrane i svih drugih elemenata i snaga sistema općenarodne odbrane i društvene samozaštite. Svaka od tih mjera, pojedinačno uzevši, dio je integralnog procesa obezbjeđenja od strategijskog iznenađenja. Ako tako (integralno) shvatimo problem obezbjeđenja od strategijskog iznenađenja lakše ćemo razumjeti zašto u miru moramo imati relativno brojnu, moderno opremljenu, obučenu i osposobljenu Jugoslavensku narodnu armiju; zašto različite pod-sisteme osmatranja i obavještavanja uvezujemo u jedinstven obavještajno-informacioni sistem; zašto nastojimo izgraditi visok stepen mobilizacijske gotovosti cjelokupnih oružanih snaga i zašto se tako organizirano i odgovorno pripremamo za općenarodni odbrambeni rat u svim sredinama i na svim nivoima društvenog organiziranja. Visoki stepen pripremljenosti je, objektivno, brana od strategijskog iznenađenja, a u odsustvu strategijskog iznenađenja općenarodni odbrambeni rat ćemo voditi u mnogo povoljnijim uvjetima.

S obzirom na tendenciju intenziviranja i ubrzanja ratnog procesa, naročito u njegovoj početnoj fazi, i s tim u vezi skraćivanja vremena reagiranja, problem mobilizacije, koja je uvijek tretirana kao prva i veoma značajna strategijska radnja, u suvremenim uvjetima se znatno zaoštrava. Vrijeme izvršenja mobilizacije kao trenutak strategijskog reagiranja svodi se na veoma kratak rok. U tome se kontekstu zahtjev za izgrađivanje efikasnog sistema mobilizacije i preduzimanje potrebnih mjera da se ona uspješno izvede postavlja kao bitan uvjet predupređenja iznenađenja. Pri tome je u sagledavanju mobilizacije i aktuelnih problema njezine daljnje dogradnje nužno uzimati u obzir mobilizaciju oružanih snaga i mobilizaciju svih drugih snaga općenarodne odbrane i društvene samozaštite — civilne zaštite, sistema osmatranja i obavješćavanja, organa vlasti i samoupravljanja, privrede, društvenih djelatnosti i dr. U suštini, mobilizaciju treba shvatiti kao problem prelaska zemlje u cjelini na ratne uvjete.

U daljnjoj dogradnji sistema mobilizacije moramo uzimati u obzir vecma složene uvjete u kojima će se ona odvijati i moguće poremećaje u njezinom realiziranju.

Brzina i efikasnost mobiliziranja i oružanih snaga i društva bitno utječe na odnos između mirnodopskog i ratnog dijela oružanih snaga, veličinu i strukturu mirnodopskog ešelona Jugoslavenske narodne armije, njegov raspored i način strategijskog angažiranja. Svakako, negativne posljedice brzih i snažnih početnih udara agresora na tok mobilizacije unekoliko su ublažene činjenicom da je cjelokupno naše ratište »mobilizacijska prostorija«, sa mnoštvom mobilizacijskih zborišta, mobilizacijskih mjesta i subjekata, koju je veoma teško u cjelini zahvatiti dejstvima agresora, bez obzira na snage kojima raspolaže. Međutim, bila bi iluzija umanjivati i nerealno sagledavati moguće posljedice dejstva agresora i njihov utjecaj na tok i uspjeh izvršenja mobilizacije. Stoga je izuzetno značajno uočiti ulogu Jugoslavenske narodne armije i Teritorijalne odbrane u zaštiti mobilizacije kao strategijske radnje.

Jugoslavenska narodna armija je dužna da svojim gotovim mirnodopskim snagama, namjenskim graničnim jedinicama i dijelom snaga Teritorijalne odbrane u prigraničnom pojasu, koji se odmah mobiliziraju, zaštiti ukupnost mobilizacije na našem prostoru od napada agresora na operativnim pravcima i vazdušnodesantnim i pomorskodesantnim pravcima i prostorijama. Snage Teritorijalne odbrane u unutrašnjosti zemlje trebalo bi da kontroliranjem teritorije,

mobilizacijskih mjesta, prostora i komunikacija obezbijede mobilizaciju koja se ešelonira na cjelokupnoj dubini ratišta. Posebno bi moglo biti složeno izvršavanje zadataka Teritorijalne odbrane u mobilizaciji na prvom pojasu. Tu se mobilizacija mora brzo i organizirano izvršiti, a borbena dejstva snaga agresora u napadu neposredno će utjecati kako na borbeno obezbjeđenje tako i na moralno-psihološku zaštitu mobilizacije. U tom pojasu odvijace se početkom mobilizacije i druge radnje, kao što su razvoj ili evakuacija materijalnih rezervi ili neangažiranih vojnih obveznika, što se također mora uzimati u obzir kada se razmišlja o rješavanju problema zaštite mobilizacije.

Na sistem mobilizacije i njezino uspješno izvršenje bitno utječu raspored ljudstva, privrednih potencijala i materijalnih rezervi, saobraćaja, infrastruktura i dr. A upravo su ti potencijali neravnomjerno raspoređeni. Neki od njih su veoma osjetljivi i često nisu usklađeni s operativnim potrebama. Pojedini dijelovi teritorije Jugoslavije, posebno u zahvatu velikih gradova, u cjelini raspolažu značajnim ljudskim i materijalnim potencijalima koji se moraju mobilizirati i maksimalno angažirati. U određenim varijantama oružane agresije neki gušće naseljeni dijelovi teritorije i veliki gradovi mogu relativno brzo biti privremeno zaposjednuti. U takvim okolnostima stvara se problem moguće evakuacije dijela ljudstva neophodnog za popunu gubitaka oružanih snaga iz gusto naseljenih prostora i velikih gradova na brdsko-planinska područja i područja u dubini ratišta. Iako nisu dio mobilizacijskih poslova u užem smislu, navedena razmišljanja svakako ukazuju i na otvorene probleme vezane za evakuaciju i izmještanje dijela materijalnih rezervi i privrednih kapaciteta u uvjetima neposredne ratne opasnosti i u ratu. Time se ne zagovara evakuacija širih razmjera, jer je to veoma složeno i bilo bi, uostalom, suprotno našim osnovnim doktrinarnim opredjeljenjima o vođenju rata i oružane borbe na cjelokupnoj teritoriji zemlje, već se ukazuje na mjere koje će obezbijediti ravnomjerniji raspored ljudstva i materijalnih resursa.

Radi uspješnijih priprema za mobilizaciju i njezino izvršenje razrađene su osnove jedinstvenog sistema mobilizacije oružanih snaga i svih drugih snaga i subjekata općenarodne odbrane i društvene samozaštite. To omogućava daljnje podruštvljavanje mobilizacijskih poslova, ali i nameće potrebu za potpunijim sagledavanjem i rješavanjem otvorenih pitanja u vezi sa tim pitanjima. Kada se radi o mobilizaciji oružanih snaga, problem je sagledavanje mogućnosti i načina prenošenja mobilizacijskih poslova sa vojnih organa na odgovarajuće organe društveno-političkih zajednica.

Podruštvljavanje mobilizacijskih poslova podrazumijeva i nalaže dvije stvari: *prvo*, šire i potpunije uključivanje društveno-političkih zajednica, društveno-političkih organizacija, organizacija udruženog rada i mjesnih zajednica na zadacima priprema i izvršenja mobilizacije oružanih snaga i, *drugo*, maksimalno angažiranje i osposobljavanje za uspješnu sopstvenu mobilizaciju i prelazak na rad u ratnim uvjetima.

Poslije svestranih analiza te problematike, kojom se intenzivno bavimo praktički još od polovine sedamdesetih godina, došlo se do zaključka da je problem podruštvljavanja poslova vezanih za regrutovanje, popunu i mobiliziranje oružanih snaga veoma aktuelan i da su se stekli svi uslovi da se učini odlučujući korak u pravcu daljnjeg podruštvljavanja tih poslova. Time se cjelokupno društvo, svi njegovi subjekti, aktivno uključuju u pripreme za odbranu kao jedinstven proces i jedinstven zadatak svih subjekata općenarodne odbrane. Na taj način će se već u samim pripremama uspostaviti neposredniji i čvršći spoj dviju komponenti jedinstvenih oružanih snaga — Jugoslavenske narodne armije i Teritorijalne odbrane.

Polazna osnova za planiranje mobilizacije i popunu oružanih snaga jeste najteža varijanta agresije, a to je, svakako, iznenadna agresija koja bi imala radikalni cilj. To uzimam kao polazište ne zato što očekujem da budemo iznenađeni ili što agresiju s radikalnim ciljem smatram najvjerovatnijom, već zato što bismo mobilizaciju za odbranu od takve agresije morali izvoditi pod najtežim uvjetima, kada bi se problemi njezinog urednog izvršenja i zaštite postavili u posebno oštroj formi. Ako se u miru pripremimo da uspješno izvršimo mobilizaciju u tako složenim uvjetima, u svakom drugom ratnom slučaju nastale teškoće bili bismo u stanju mnogo lakše savladati.

Kao što sam ranije obrazložio, u fizionomiji agresije bitno se mijenja to što se početnim operacijama zahvata cjelokupna dubina operacijskih pravaca, pa i čitavo ratište, tim prije što se krupnim vazdušnodesatnim i tzv. prepadnim snagama može iznenada i veoma brzo ugroziti bilo koja tačka na ratištu, osobito na glavnim operativno-strategijskim pravcima. To neizostavno pred nas postavlja zahtjev da u sistemu mobilizacije temeljito procijenimo stepen ugroženosti pojedinih pravaca i prostoriya i da ubrzamo mobilizaciju dijela ratnih jedinica u dubini ratišta. Na taj način povećavamo mogućnosti dejstava po dubini teritorije i eliminiramo ili, barem, ublažavamo neke posljedice od eventualnog strategijskog iznenađenja. To znači da moramo planski sprovoditi *ešeloniranu* mobilizaciju u prostorno-vremenskom smislu. U takvom sistemu mobilizacije obje te dimenzije se relativiziraju s obzirom na stepen moguće

i vjerovatne ugroženosti mobilizacije na pojedinim prostorijama i pravcima. Drugim riječima, vrijeme izvršenja mobilizacije, veličina mobilizacijskih jezgara i stepen mobilizacijske i mirnodopske borbene gotovosti određivali bi se *selektivno* u odnosu na procijenjeni stepen ugroženosti početnim dejstvima agresora i, u skladu s tim, u odnosu na potrebe pravovremenog operativnog i taktičkog razvoja jedinica u rejonima i zonama njihove borbene upotrebe.

U planiranju mobilizacije svi elementi podešavaju se tako da tom strategijskom radnjom obezbijedimo i operativni razvoj oružanih snaga.

Promjene u shvatanju mjesta, uloge i načina ostvarivanja strategijskog manevra

U poimanju manevra naša doktrina i ratna vještina su i ranije imale originalan pristup. Novi momenti u fizionomiji ratnih dejstava u budućnosti i već ostvarena praktička rješenja našeg sistema općenarodne odbrane i društvene samozaštite potvrđuju ta nova gledanja na manevar kao na sintezu pokreta, vatre, udara i zaštite. Još odlučnije se moramo oslobađati stereotipa koji manevar izjednačava s pokretom snaga u prostoru, uprkos tome što je ta njegova komponenta veoma značajna.

Za shvatanje uloge pojedinih komponenata strategijskog manevra, a osobito načina njegovog ostvarivanja, moramo uzimati u obzir činjenicu da u nekim njegovim elementima nastaju bitne promjene. To se, prije svega, odnosi na komponentu *strategijske pokretljivosti*. Kao u klasičnim, i u našoj doktrini strategijska pokretljivost ima izuzetan značaj za ostvarivanje strategijskog manevra, s tom razlikom što u klasičnim doktrinama i onima koje uzimaju u obzir agresivne ciljeve i namjere taj problem nije moguće drugačije riješiti već odgovarajućim organizacijskim i tehničko-tehnološkim mjerama i rješenjima. Strategijska pokretljivost, kao komponenta strategijskog manevra, rješava se metodom organiziranja i opremanja odgovarajućih snaga koje su u rukama ratovodstva i strategije i služe za strategijske intervencije prema ispoljenoj potrebi. Nadalje, to se postiže tehničko-tehnološkim opremanjem oružanih snaga, što ih čini brzo pokretnim i sposobnim za pregrupiranje s jednog na drugi dio ratišta, s jednog na drugi strategijski pravac. Presudnu ulogu tu imaju suvremena vazduhoplovna i pomorska transportna sredstva, a i oklopno-mehanizirani sastavi, koji su sposobni da se

samohodno prebacuju na udaljene prostore i prodiru na velike dubine i, naravno, sve druge vrste transporta (željeznički, cestovni i pomorski).

Ne bi se smjelo shvatiti da taj metod strategijske pokretljivosti u nas apsolutno gubi svaki značaj. Njegova primjena je mnogo ograničenija nego u klasičnim doktrinama. On će, svakako, imati određeni značaj u situaciji kada je neophodno na dijelu ratišta grupisati jače snage u odbrani od agresije s ograničenim ciljem, ali ni tada strategijskim manevrom oružanih snaga s jednog na drugo vojište ne smijemo »isprazniti« prostor, već moramo računati s tim da agresija može eskalirati i da nam u svakoj vrsti agresije dio snaga mora ostati na matičnoj lokaciji da bi se spriječilo strategijsko iznenađenje u slučaju proširivanja agresije na druge dijelove ratišta. Tim metodom strategijskog manevra bi se i dalje preusmjeravala upotreba snaga Ratnog vazduhoplovstva i protuvazdušne odbrane, Ratne mornarice a i dijela Kopnene vojske u skladu sa nastalim strategijskim i operativnim potrebama na ratištu. Zato nam je neophodna izvjesna disperzija objekata i kapaciteta infrastrukture. U samu suštinu naše koncepcije općenarodne odbrane i naše doktrine unaprijed je ugrađeno drugačije shvatanje strategijske pokretljivosti. To se, prije svega, ogleda u ulozi *mirnodopske lokacije* jedinica i ustanova oružanih snaga i *mobilizacijskog razvoja* ratnih oružanih snaga. Najveći broj problema strategijske pokretljivosti unaprijed se rješava tim dvjema komponentama, a problem strategijskog razvoja, koji je nekada znatno opterećivao svako ratovodstvo, a i danas opterećuje klasične vojne doktrine, zapravo se *preskače* mirnodopskom lokacijom i mobilizacijskim razvojem. Može se pouzdano tvrditi da je u našim uvjetima strategijski manevar *sinteza* mobilizacijskog razvoja i mirnodopske lokacije kao dvije strane jedinstvenog procesa.

Mirnodopska lokacija treba da polazi od potreba zatvaranja svih operativno-strategijskih, operativnih i taktičkih pravaca, od potrebe borbe po dubini protiv operativnih desanata u početnom periodu rata i potrebe bržeg posjedanja položaja i objekata i zatvaranja pravaca po dubini. Time se stvaraju uvjeti za uzastopan otpor po dubini u početnom periodu rata i za sprečavanje strategijskog iznenađenja u slučaju da agresija otpočne tzv. obrnutim frontom i redosljedom. Razumije se, u planiranju i ostvarivanju mirnodopske lokacije treba imati selektivan prilaz u odnosu na kapacitete pojedinih pravaca i prostorija, s obzirom na procijenjeni i vjerovatni stepen njihove ugroženosti u početnim dejstvima. To podrazumijeva i složen analitički metod izbora odgovarajućih tipova jedinica i njihove unutrašnje organizacijsko-formacijske strukture, u što ovdje neću ulaziti.

Treba reći, međutim, da nije moguće biti jak na svakom pravcu i da je svako ko je pokušao to ostvariti najčešće postizao suprotan efekat — bio je svugdje podjednako slab. Zato se već u mirnodopskom rasporedu snaga, kao osnovi za strategijsko grupisanje i strategijski razvoj gotovih snaga Jugoslavenske narodne armije namijenjenih za strategijski prihvrat (doček), mora izraziti *težište*.

Raspored snaga u zonama i po dubini ratišta u nizu uzastopnih položaja ni u kom slučaju ne znači kordonski raspored po tipu neprekidnog linijskog fronta. Radi se, u stvari, o frontu koji nije krut i statičan kao neka kontinuirana linija dodira, tj. o frontu koji se uspostavlja svuda i na svakom mjestu gdje postoji dodir s neprijateljevim snagama. To je front koji se odlikuje elastičnošću i, u vremensko-prostornom smislu, neprekidnošću. Njegov se kontinuitet uspostavlja dejstvima i rasporedom osnovnih snaga na glavnim pravcima i položajima i dejstvom i rasporedom snaga u međuprostorima glavnih pravaca, prije svega partizanskih i snaga Teritorijalne odbrane. Nikakvo narušavanje takvog fronta, u klasičnom značenju toga izraza, ne može dovesti u pitanje njegov kontinuitet. Takav front se, pod pritiskom jakih snaga agresora i radi izbjegavanja odlučujućih bitaka (operacija), u za nas nepovoljnim uvjetima može povijati, pa i kidati. Eventualni prodori neprijateljevih snaga na pojedinim pravcima na veću ili manju dubinu vojišta ili ratišta, koji su ne samo načelno mogući već i vjerovatni s obzirom na snagu suvremenog napada, ne bi imali značenje nesposobnosti naše odbrane da očuva kontinuitet oružane borbe na čitavom ratištu, niti bi obavezno značili da je bitka izgubljena, a najmanje rat. To bi, u stvari značilo samo promjenu uslova za daljnje kontinuirano vođenje općenarodnog odbrambenog rata i u sklopu toga načina strategijske upotrebe oružanih snaga. Šta više, u tim uslovima stvorile bi se mogućnosti za potpunije ispoljavanje dejstava naših snaga na ofanzivan način. To ne znači da napuštanju prostora ili stvaranju breša u strategijskom frontu težimo kao nekakvom idealu. Naprotiv, uvijek se podrazumijeva najveća upornost odbrane u datim uslovima vodeći računa o kritrijumima racionalnosti i ekonomije snaga. Eventualni prodori agresora na pojedinim pravcima ne bi značili čak ni to da je takav front probijen, jer ni proboj u našoj doktrini ne znači ono što on neminovno znači za druge — upad u slobodni operativni prostor i stvaranje povoljnih uvjeta za brz razvoj dejstava po dubini. Srazmjerno prodiranju množe se neprijateljevi problemi i dolaze do izražaja komparativne prednosti naše doktrine oružane borbe, a to je nadmoćnost u ljudskom faktoru, koja više nije samo nominalna i potencijalna već stvarna, jer se, praktički, proširio front i omogućio

dotir s neprijateljem i onim našim snagama koje su raspoređene u dubini ratišta. Dakle, treba da se angažiraju sve snage i sredstva općenarodne odbrane i društvene samozaštite i svi oblici borbe i općenarodnog otpora. U tom smislu probijanje fronta i duboki prodori kojima neprijatelj teži dobijaju značenje »ulijetanja u razapetu mrežu« koja ga sve više sapinje. To isto vrijedi i za snage agresora koje se transportuju vazdušnim putem radi desantiranja negdje u dubini ratišta. Nezavisno od toga kako su stigle u unutrašnjost zemlje, njih tek tada, u stvari, čeka sve ono što u našoj doktrini predviđamo na planu općenarodnog otpora. U krajnjoj konsekvenciji, agresor probojem ili preskakanjem našeg fronta, svejedno, neizbježno zapada u okruženje i od tada je stalno primoran da vodi borbu u okruženju.

Kad se govori o prodorima agresora, kako je već rečeno, oni su u principu mogućni, ali u svakom pojedinačnom slučaju neće biti ni laki, ni jednostavni. Podrazumijeva se da kompozicijom odbrane po pravcima učinimo sve da ona bude duboko ešelonirana, sazdana od mnoštva pregrada, minskoeksplozivnih i drugih prepreka branjenih odgovarajućim snagama. Aktivna odbrambena dejstva tih snaga bila bi podržana vatrom artiljerije, minobacača, avijacije i helikoptera, tako da bi pri svakom, pa i najmanjem prodoru agresor imao velike gubitke. U tom smislu već mirnodopskim rasporedom omogućava se formiranje borbenih, taktičkih i operativnih snaga koje će biti u stanju da na više položaja pružaju otpor snagama agresora po dubini. To znači da se kapacitet i značaj određenog pravca, prostorijske ili objekta ne mora strogo i striktno podudarati s organizacijsko-formacijskim nivoom jedinice koja mirnodopskim rasporedom pokriva taj prostor. Ona bi činila jezgro za formiranje sastava čije bi borbene mogućnosti bile znatno iznad njezinih mogućnosti, uključivanjem snaga Teritorijalne odbrane manevarske i prostorne strukture, svake prema svojoj namjeni, na prostoru gdje izvršavanjem zadataka obezbjeđenja, napada na otkrivenim bokovima, odbranom dobro odabranih otpornih tačaka i naseljenih mjesta (uz podršku jedinica Jugoslavenske narodne armije) značajno mogu doprinijeti izvođenju odbrane po cjelokupnoj dubini i širini odbrambene zone. Time se postiže dvostruki efekat: (1) elastičnost organizacije i formacije u funkcionalnom smislu i principijelna neograničenost borbenih mogućnosti naših oružanih snaga i njihovih dijelova na pravcima i položajima, i (2) nemogućnost njihovog kvantificiranja u agresorovoj procjeni, što je značajan elemenat njegovih priprema borbenih dejstava.

U zaključku se o tom pitanju može istaći da naša strategija, kako to neki misle, nije *a priori* strategija nepostojanja fronta, već strategija isprekidanog i obrnutog fronta koji se ne može prepoznati po liniji koja razgraničava naše i agresorove snage u dva odvojena dijela prostora, već je cjelokupan front, u stvari, razvijen u prostoru — agresoru se nameće front na svakom dijelu prostora. Takva strategija i doktrina otklanjaju potrebu *manevra unazad* u njegovom nekadašnjem značenju, a forsiraju neke druge oblike manevra, kao što su: razvijanje i udar u bokove, zabacivanje u pozadinu i udar iz pozadine i dr. Ta činjenica doprinosi održavanju *postojanosti* početnog rasporeda snaga, što je još jedna u nizu prednosti koje treba uzimati u obzir u procesu daljnjeg razvoja naše doktrine oružane borbe.

O mobilizaciji i mobilizacijskom razvoju kao elementu strategijskog manevra govorio sam u prethodnom dijelu. Međutim, treba imati u vidu još i slijedeće: mobilizacijskim razvojem se preskače problem razvoja na operativnom, a ponekad čak i na taktičkom nivou. U stvari, mobilizacijskim razvojem mora se obezbijediti operativni razvoj, čime se i problem operativne pokretljivosti u našoj doktrini postavlja u drugačijoj formi nego u klasičnim doktrinama. To znači da se u prostornom smislu mobilizacijska zborništa lociraju što bliže rejonima upotrebe jedinica, na prostoru koji omogućuje prioritetnu popunu na teritorijalnom i proizvodnom principu, a u vremenskom smislu da se dinamika mobilizacije selektivno podešava prema proračunatom vremenu mogućnog nailaska snaga agresora. Pri tome, isti tretman moraju imati jedinice na prvom pojasu i jedinice za protudesantnu borbu u dubini ratišta.

Kvalitativno novo poimanje prostora kao faktora rata i oružane borbe

U našoj strategijskoj koncepciji i doktrini stvaraju se uvjeti za drugačije poimanje cjeline dijalektike faktora rata i oružane borbe, u čemu je presudna uloga čovjeka. To je detaljno obrađeno u dijelu u kojem sam razmatrao Titov doprinos vojnoj misli i Titov metod u ratnoj vještini. Smatram da je od presudnog teorijskog i doktrinarnog značaja za naše pripreme za općenarodni odbrambeni rat i za njegovo pobjedonosno vođenje, ako nam bude nametnut, da uočimo i shvatimo šta je to kvalitativno novo u našem odnosu prema prostoru. Pored ostalog, moramo imati u vidu da je prostor sve manje kate-

gorija čisto geografskog značenja i značaja. Operativno značenje prostora kao faktora rata u našoj doktrini uključuje mnoštvo novih elemenata, među kojima moramo osobito imati u vidu sljedeće:

● *prvo*, u poimanju prostora polazimo od našeg konkretnog jugoslavenskog prostora. U tom smislu, u našoj doktrini prostor je prevashodno društvena kategorija, koja kao odrednice uključuje sve fizičko-geografske, društveno-ekonomske, društveno-političke, demografske, urbanističke i druge karakteristike. Dok su u poimanju prostora u klasičnim vojnim doktrinama od presudnog značaja njegove fizičko-geografske karakteristike (veličina, pokrivenost, reljef i dr.) — jer sa drugim njegovim svojstvima koja ga određuju kao društvenu kategoriju one objektivno mogu da računaju samo kao sa činiocima uslova koji za te doktrine imaju negativno značenje — dotle su za našu doktrinu oružane borbe bitne i sve druge karakteristike prostora koje su rezultat djelovanja čovjeka (naseljenost, ekonomski resursi, politička organiziranost, prostorno-urbanistička uređenost, infrastruktura itd.). Cilj tog pomjeranja značenja prostora kao faktora rata jeste u tome da se uoče sve mogućnosti koje on kao borbeni i boravišni ambijent pruža oružanim snagama i narodu za što uporniju borbu i otpor u općenarodnom odbrambenom ratu i da se sagleda sve što treba preduzeti za njegovo uređenje da bi ti uvjeti bili još povoljniji za nas, a nepovoljniji za agresore;

● *drugo*, prostor Jugoslavije jedinstvena je operacijska osnovica. Pored mnoštva implikacija tog konceptijsko-doktrinarnog opredjeljenja, na koje sam u ovom radu već ukazao, treba imati u vidu još jednu: kontinuitet borbe i otpora na prostoru SFRJ, kao jedinstvenoj operacijskoj osnovici, znači da je taj prostor u svakoj strategijskoj situaciji u kojoj se otpor ne prekida, u stvari, konstantna veličina u svim njegovim dimenzijama. Dakle, nema gubitka prostora, već se samo mijenjaju uvjeti njegovog korišćenja kao faktora rata i oružane borbe, a samim tim i način njegovog ispoljavanja kao faktora rata. Dok je gubitak prostora za klasične doktrine faktički i gubitak mogućnosti njegovog daljnjeg korišćenja (osim za dejstva sa distan-
ce) kao faktora rata, dotle privremeno zaposjedanje dijela prostora snagama agresora za našu doktrinu samo znači da tim uvjetima moramo prilagoditi sve druge faktore rata: organizaciju i formaciju oružanih snaga, način njihovog dejstva, funkcioniranje društveno-političkih zajednica, društveno-ekonomskog sistema i društvenih djelatnosti, rukovođenje i komandovanje itd. Dakle, to ne znači gubitak prostora, već promjenu uvjeta borbe na njemu;

● *treće*, na takvim vojno-filozofskim osnovama naša doktrina može i mora tražiti mnogo elastičnije i originalnije metode i rješenja u vezi sa izborom vidova i oblika dejstava, stepenom upornosti odbrane na pojedinim pravcima i položajima, i u cjelini. Tek s osloncem na te osnove moguće je valjano razumjeti upornost odbrane od same granice. Nema napuštanja prostora, čak ni onda kada manevrom snagama unazad, u stranu ili u pozadinu neprijatelja, gledano očima klasičnih doktrina, izgleda kao da ga napuštamo. Cilj takvog »napuštanja« nije da se ostavi prazan prostor agresoru, već da se prilagodimo novonastalim uvjetima njegovog efikasnog korišćenja, uz poštovanje principa ekonomije snaga i izbjegavanja odlučujućih bitaka u uvjetima nepovoljnog odnosa snaga. Prilagođavanjem načina i oblika dejstva uvjetima prostora (razumije se, u jedinstvu s vremenom kao faktorom rata), mi ćemo nametati agresoru vlastitu doktrinu, strategiju i ratnu vještinu i tako preotimati (ili zadržati) strategijsku inicijativu, trošiti mu snage i stvarati uvjete za konačnu pobjedu ili za odustajanje agresora od planiranih ratnih ciljeva.

Vođenje prve bitke, prvih operacija

Ovdje neću ulaziti u teorijsku raspravu koji je izraz primjereniji našoj doktrini — bitka ili operacija. I jedan i drugi na ovom mjestu imaju sinonimno značenje. U vojnoj publicistici izraz prva bitka danas se veoma često upotrebljava da označi početna dejstva, a to znači i da sintetizira odbrambene i protudesantne operacije (i operacije na moru i u vazdušnom prostoru, ako ih ima) na strani branioca i napadne, desantne, vazduhoplovne i pomorske operacije i njihove raznovrsne kombinacije na strani napadača.

U našim doktrinarnim opredjeljenjima sadržan je stav da ćemo mi, prema tome kakva je agresija, ko je agresor i kolike su njegove angažirane snage, *izbjegavati odlučujuću bitku* u onim strategijskim uslovima koji za nas nisu povoljni. To je i razumljivo, jer ćemo težiti da odlučujuće bitke vodimo onda kada procijenimo da za njihovu pobjedonosno vođenje imamo realnih izgleda. Drugim riječima, mi ćemo u svim za nas nepovoljnim uvjetima težiti da odložimo vođenje odlučujuće bitke, *što ne znači da izbjegavamo prvu bitku*, jer je to i nemoguće, budući da uporno branimo svaki dio naše teritorije, kao integralni prostor SFRJ, ali znači da izbjegavamo bitku kakvu agresor želi nametnuti — kratkotrajnu i odlučujuću.

Te početne, neki kažu i prve, operacije u uslovima nepovoljnog odnosa snaga moramo nastojati da pretvorimo u *dugotrajnu i iscrp-*

ljujuću bitku. Naš idealni cilj jeste da ta bitka bude toliko dugotrajna i elastično vođena da, ne prekidajući kontinuitet borbe i otpora, nametnemo agresoru stalnu bitku, koja traje neprekidno, ali čiji intenzitet ćemo mijenjati prema nastaloj strategijskoj situaciji i općim ciljevima općenarodnog odbrambenog rata u pojedinim njegovim fazama. Tako ćemo elastičnu borbu s promjenom intenziteta dejstava, uz primjenu različitih oblika i vidova dejstava, voditi sve dotle dok agresor ne istroši svoje snage i bude prinuđen da inicijativu u cjelini prepusti nama, kada ćemo preći na odlučujuću bitku za konačno slamanje agresije ili, pak, dok agresor ne iscrpe kapacitete volje da nastavi daljnje vođenje rata. I jedan i drugi epilog objektivno znače našu pobjedu i poraz agresora.

Neposredno je s tim u vezi i naše poimanje pobjede u ratu. Naša doktrina oružane borbe i tu ima nešto drugačija viđenja od klasičnih doktrina. U svakoj prilici, u svakoj vrsti agresije i u svakoj strategijskoj situaciji nećemo nastojati da vodimo *pobjedonosnu bitku* u vojničkom smislu i u klasičnom značenju, u smislu razbijanja, uništenja, odsijecanja i zarobljavanja snaga agresora. Uostalom, i suvremeni ratovi su pokazali da vojnički poraz i ukupna pobjeda u ratu ne moraju ići zajedno. Tako pokazuje izraelska pobjedonosna vojna akcija u Libanu 1982. godine koja se završila političkim porazom. ilustratiran je u tom pogledu i alžirski oslobodilački rat 1954—1962. godine, koji, kao što je poznato, nije završen pobjedonosnom bitkom.

Mehanizam naše prve bitke kao dugotrajnog ratnog procesa može ići sasvim drugačijim putem nego što je to bio slučaj u navedenim primjerima — onemogućiti agresora da metodički ide iz jedne u drugu operaciju, uz odgovarajuće i neophodne operativne pauze, i primorati ga da modificira ranije planirana dejstva. Time se on stavlja u poziciju da donosi korektivne odluke, da gubi inicijativu i da mu se nameće *defanzivna uloga*. Jedini način da se to postigne jeste maksimalna aktivnost naših snaga u kontinuitetu na svim nivoima ratne vještine — strategijskom, operativnom i taktičkom. Ta aktivnost mora biti izražena u *idejnom* smislu — da svaka odluka, svaka ideja, svaki postupak, bez obzira na njegovo primarno određenje, sadrži aktivnost kao nužnu pretpostavku, i u *metodu* upotrebe snaga — svaki vid i oblik dejstva mora sadržati aktivna dejstva kao svoj immanentni dio sadržaja.

U našoj doktrini i ratnoj vještini *zaštita od prvog i ponovljenih udara* također ima nešto drugačiji smisao i značenje nego što je to slučaj u klasičnim vojnim doktrinama i strategijama. To se za nas ne može svesti na problem *preživljavanja*, jer bi ga reduciralo znatno ispod širine koju prirodno podrazumijevaju naša strategijska kon-

cepcija i doktrina. Mi smo problem preživljavanja u stratezijskom smislu riješili početnim grupisanjem snaga na ratištu i specifičnošću stratezijskog manevra u našoj koncepciji općenarodne odbrane, što, razumije se, ne znači da je time riješen i problem neprihvatljivih gubitaka od tog udara u operativnim i taktičkim razmjerama. Upravo i nalaženjem mogućnosti i optimalnim rješavanjem pitanja *zaštite snaga i sredstava* na operativnom i taktičkom nivou — što u suvremenim uvjetima postaje bitan elemenat manevra na svim nivoima opštosti — mi stvaramo nužne pretpostavke za *uzvratni udar* i za pretvaranje munjevitog u dugotrajni i iscrpljujući rat. Upravo taj veliki stratezijski problem moramo riješiti prvom bitkom. Tome moraju služiti uređeno zemljište i prostor u cjelini. Naša je industrija u stanju da obezbijedi odgovarajuću mehanizaciju za brzo prilagođavanje zemljišta našim potrebama. U tom smislu cjelokupnu građevinsku operativu možemo smatrati inženjerijsko-građevinskim odredima i pukovima i tako planirati njezinu upotrebu.

U okviru vođenja tako koncipirane prve bitke, u našoj doktrini i ratnoj vještini neki sadržaji borbenih dejstava poprimaju izuzetan značaj. To su, svakako, protuvazdušna, protuoklopna i protudesantna borba.

Protuvazdušna i protuoklopna borba postaju bitan sastavni dio strukture borbenih dejstava na svim nivoima ratne vještine — stratezijskom, operativnom i taktičkom, i na svim daljinama i visinama. S.oga uspješno vođenje prve bitke podrazumijeva porast protuvazdušnih i protuoklopnih mogućnosti jedinica.

Protuvazdušne mogućnosti naših oružanih snaga treba povećavati u svim domenama, ali težišno jačanjem tzv. defanzivne komponente protuvazdušne odbrane — prije svega one koje znače masovna borbeni dejstva na malim visinama. Svakako, ne treba zapostavljati ni borbu na srednjim i velikim visinama, ali to će još dugo biti limitirano našim ekonomskim mogućnostima. Defanzivnu komponentu protuvazdušne odbrane (raketni sistemi sa raketama klase zemljavazduh različitih dometa i sistemi artiljerijskih oruđa za protuvazdušnu odbranu) treba težišno razvijati iz više razloga: *prvo*, zato što je racionalnija i ekonomičnija od ofanzivne komponente (avijacija); *drugo*, što sa operativnog gledišta našoj stratezijskoj koncepciji dispergiranih snaga na cijelom ratištu više odgovara masovni razvoj defanzivne komponente nego ofanzivne; *treće*, ofanzivna komponenta sistema za protuvazdušnu odbranu neposredno je uvjetovana borbom za prevlast u vazдушnom prostoru u početnim dejstvima, a nije realno očekivati da bismo tu prevlast mogli ostvariti i duže

zadržati i na većem dijelu ratišta. To, razumije se, ne znači da zaklanjanjem i disperzijom avijacijskih snaga preletom na manje osjetljive rejone baziranja na našem ratištu i, možda, dijelom na teritoriju prijateljskih zemalja ne bi se težilo sačuvati udarnu snagu našeg vazduhoplovstva i da bi se bilo u stanju u kasnijoj fazi uspješno boriti za prevlast u vazдушnom prostoru. To znači da se u određenim okolnostima povremeno i na nekim dijelovima ratišta — pravcima i prostorijama očekuje prevlast u vazдушnom prostoru. Stoga je racionalno u odgovarajućoj mjeri razvijati i ofanzivnu komponentu protuvazdušne odbrane — lovačku i lovačko-bombardersku avijaciju, tako da u okviru borbe za prevlast u vazдушnom prostoru mogu izvoditi samostalne vazduhoplovne operacije, i to, prije svega, dejstvom po vazduhoplovnoj infrastrukturi i vazduhoplovnim snagama agresora na njegovoj teritoriji, kao i u rejonima baziranja na privremeno zaposjednutoj teritoriji. Pri planiranju i izvođenju takvih operacija uzimalo bi se u obzir, kao njihove primarne parametre ciljeva, i moguće i vjerovatne efekte dejstva koji bi se mogli ostvariti odgovarajućim postupcima i manjim avijacijskim snagama od onih koje predviđa klasična teorija vazduhoplovnih operacija.

Protuoklopna komponenta je odavno postala glavni sadržaj suvremenih borbenih dejstava. Na takav zaključak upućuju i iskustva iz suvremenih ratova. Otuda će uspješnost protuoklopne borbe, kao skeleta cjelokupnog vatrenog sistema, biti bitan kriterij uspješnosti vođenja prve bitke, pa i rata u cjelini. U vojnoj teoriji i doktrinama vodi se intenzivna polemika o tome koji je pravac razvoja protuoklopne komponente bolji: razvoj tzv. ofanzivne komponente, sa težištem na razvoju borbenih helikoptera namijenjenih i naoružanih za protuoklopnu borbu, oklopnih snaga za protuoklopnu borbu i različitih vrsta raketnih sistema koji premašuju daljinu brisanog dometa suvremenih tenkova, ili razvoj tzv. defanzivne komponente, sa težištem na razvoju protuoklopnih sredstava za masovnu protuoklopnu borbu na bliskim odstojanjima. Što se naše orijentacije tiče, ne može biti nikakve dileme da je najbolji srednji pravac, koji uzima u obzir obje te komponente, sa težištem na defanzivnoj komponenti. Ipak, samo dobro odmjerena sinteza daje veoma žilav sistem protuoklopne borbe, sposoban da se efikasno suprotstavi oklopnim snagama na svim daljinama. Utvrđivanje i definiranje razumnih proporcija komponenata sistema protuoklopne borbe za nas je značajno i iz jednog drugog razloga.

S obzirom na to da će agresor težiti da što prije izvrši duboke prodore oklopno-mehaniziranim snagama duž osnovnih pravaca i

da stavi pod udar iz vazdušnog prostora cjelokupnu dubinu operacijske zone, pa i ratišta, treba neprekidno voditi računa o mogućnostima vođenja protuoklopne i protuvazdušne borbe na čitavoj dubini. Problem treba rješavati i u okviru mirnodopskog rasporeda ešeloniranjem dijela protuoklopnih i protuvazdušnih snaga i sredstava po cjelokupnom prostoru.

Protudesantnu borbu u vlastitoj pozadini moguće je uspješno voditi namjenskim snagama Jugoslavenske narodne armije i dispergiranim snagama Teritorijalne odbrane na cjelokupnom prostoru. Na više mjesta u ovom radu isticano je da suvremena agresija može otpočeti obrnutim frontom i redoslijedom, što faktično znači jakim desantnim snagama koje bi bile sposobne da duže vrijeme vode borbu u dubini ratišta i da obrnutim frontom djeluju ka snagama koje nadiru od granice. To nas primorava da na desantnoopasnim prostorijama operativnog nivoa ešelonirano raspoređujemo namjenske snage Jugoslavenske narodne armije, koje će biti u stanju da se uspješno suprotstave procijenjenim desantnim snagama i koje će moći da objedine sve druge snage koje budu upućene protiv desantnih snaga poslije ispoljavanja njihovog dejstva.

Disperzijom snaga Teritorijalne odbrane u prostoru obezbjeđujemo uspješnu protudesantnu borbu s desantnim snagama taktičkog značaja. Da bi snage Teritorijalne odbrane mogle izvršiti tu složenu obavezu treba ih adekvatno naoružati, opremiti, organizirati i osposobiti. Tako dispergirane snage u prostoru omogućuju da svaki desant dovedemo u operativno i taktičko okruženje.

Osim toga što omogućava uspješnu protudesantnu borbu, *disperzija* naših oružanih snaga u prostoru obezbjeđuje mnoštvo komparativnih prednosti. Ona znatno supstituira eventualno manji domet vatrenih sredstava za podršku, gustinu vatre na jedinici površine na većim daljinama i ulogu vertikalnog manevra naših snaga. Time kompenzira deficit helikopterske komponente u strukturi kopnene vojske, sprečava iznenađenje na operativnom i taktičkom nivou, umanjuje potrebu manevra pokretom snaga i svodi ga na najmanju mjeru. Te prednosti ne treba smatrati jednom za svagda datim i nepromjenljivim. Već se sada može računati da ih masovna helikopterska komponenta potencijalnih agresora u strukturi jedinica Kopnene vojske do izvjesne mjere relativizira. Stoga moramo naći način da se naša pješadija uspješno suprotstavi helikopterima i tako pojača te komparativne prednosti.

Zaključujući izlaganje o načinu vođenja prve bitke i, razumije se, ostajući pri tom na najopćijem planu, želim da kažem da mi sve to zajedno posmatramo kao strategijski prihvat prvog udara agre-

sora i njegovih snaga. Taj prihvrat ne treba shvatiti kao statičko i defanzivno prihvatanje na sebe udara agresorovih snaga, već kao mnoštvo uzastopnih amortizirajućih kontraudara. To jedinstvo udara iz pozadine i kontraudara s fronta na cjelokupnoj dubini zone operacija, jedinstvo oružane borbe i svih drugih oblika borbe i općenarodnog otpora i kombiniranje frontalnih i partizanskih dejstava Jugoslavenske narodne armije i Teritorijalne odbrane suština je titovske strategije »ježa«.

Sistem difuznog fronta, kojem je primjeren kombinirani oblik oružane borbe, i to ne samo u početnom periodu rata, u funkciji je izbjegavanja, odnosno odlaganja rješavajućih bitaka u vremenu i prostoru. To podrazumijeva primjenu partizanskog načina dejstava ne samo jedinica Teritorijalne odbrane već i jedinica Jugoslavenske narodne armije.

Neposredna odbrana gradova i borba i otpor u njima

Značaj borbenih dejstava i ukupne borbe i općenarodnog otpora u gradovima, posebno velikim, povećao se u našoj doktrini oružane borbe i ratnoj vještini. To je uvjetovano sveukupnim povećanjem značaja gradova u našem društveno-ekonomskom, političkom i kulturnom razvoju. Jugoslavija je iz drugog svjetskog rata izišla sa svega tri grada sa više od 100.000 stanovnika, a danas ih ima više od četrdeset. Dok je pred rat u gradovima živjelo manje od 25% stanovništva, danas u njima živi više od 50%. Gradovi su izvori svekolike društvene moći. Tamo su glavni demografski izvori, sve društvene djelatnosti, pa i za rat i oružanu borbu, zatim naučne, kulturne i zdravstvene institucije, sistemi i centri informacija svih vrsta, masovni mediji koji značajno utječu na javno mnjenje radnih ljudi i građana i na njihov sistem vrijednosti, sistemi veza, komunikacijska čvorišta, industrijski kapaciteti i dr. Gradovi su, posebno veliki, konačno, politički i administrativni centri i, kao takvi, bitan dio tradicije i historije naroda i narodnosti, regija, socijalističkih republika i socijalističkih autonomnih pokrajina. Jednom riječju, gradovi postaju regionalna sredina, čiji je značaj za uspješno vođenje općenarodnog odbrambenog rata veoma veliki.

Zbog izuzetno velikog društvenog značaja gradovi dobijaju sve veći odbrambeni značaj. Oni postaju u pravom smislu kičma odbrane, posebno u frontalnom načinu dejstava. Na njih se oslanja odbrana odgovarajućeg pravca i prostora. Značaj odbrane gradova,

kao prostornih oslonaca i čvorišta odbrambenog sistema na širem prostoru, potencira činjenica da su oni danas veoma gusti — na svakih 50—70 km dolazi, prosječno, jedan grad.

Odbrana gradova u okruženju vjerovatno je najteži i najslabiji vid borbenih dejstava. Nju treba sagledavati u kontekstu odbrane na određenom pravcu ili u zoni — prostoriji gdje je grad smješten, jer bez uže operativne veze s odbranom pravaca ili prostora grad nema mogućnosti za dužu i uspješniju odbranu. Veliki značaj za užu odbranu gradova ima operativno stanje na užem i širem prostoru oko grada. Snage sa prostora, u odgovarajućim zemljišnim i geografskim uvjetima položaja grada, mogu upadati u grad, ojačavati snage odbrane, izvlačiti se i evakuisati povrijeđene i oboljele. Jednako je mogućan dotur municije, hrane, lijekova i drugih borbenih i neborbenih potreba. Zbog svega toga, odbrana gradova mora biti uključena u širi sistem odbrane pravaca i odbrane prostora tako da njihova odbrana bude tijesno povezana s ukupnim ciljevima odbrane i ciljevima operacija koje izvode na širem prostoru. Odbrana gradova ima za cilj da slomi ofanzivnu moć napadača na odgovarajućem operativnom pravcu ili da uspori napad agresora, prisiljavajući ga da odvoji znatan dio snaga za borbu na neposrednim prilazima i u gradu, odnosno za njegovu blokadu.

Gradovi, posebno veliki, najznačajnije su vještačke prepreke, naročito oni koji se ne mogu zaobići. Oni su često na raskršnicama kojima se kanališe napad i veoma se dobro mogu inženjerski urediti i pripremiti za odbranu. Gradska nadzemna i podzemna gradnja je od tvrdog, armiranobetonskog materijala, pa se teško savladava. Stoga su gradovi pripremljeni za odbranu svojevrsan sistem veoma jakih utvrđenja.

U našoj doktrini i ratnoj vještini nije sporno da li se gradovi mogu braniti i hoće li se braniti kao što se brani svaki drugi dio zemlje. Nameće se samo pitanje kako ih treba braniti i kako stvarati uslove da njihova odbrana bude što uspješnija. To pitanje naglašavam iz dva razloga: (1) zbog toga što bi mehanička primjena iskustava iz našeg narodnooslobodilačkog rata, u kojem je težište oružane borbe bilo na vangradskim područjima, po inerciji mogla da nam odvрати pažnju od gradova i većih naseljenih mjesta, koje naša suvremena doktrina tretira ravnopravno sa ruralnim područjima, i (2) zbog toga što su se uslovi borbe u gradovima bitno izmijenili, tako da se mogu kombinirati svi oblici borbe i otpora u njima. U tom kontekstu postavlja se kao veoma značajno doktrinarno pitanje stepen upornosti odbrane gradova. Razumije se da u svakom konkretnom slučaju treba imati diferenciran pristup, kao i inače.

Znači, stepen upornosti biće različit od slučaja do slučaja, zavisno od geostrategijskog i operativnog položaja svakog pojedinog grada i od njegovog društveno-političkog i ekonomskog značaja za širi prostor, zatim od perioda rata i etape operacije.⁶¹ Da li će se neki grad braniti s većim ili manjim stepenom upornosti prvenstveno će zavisi od uvjeta i mogućnosti dugotrajne odbrane konkretnog gradskog naselja. U vezi sa tim veoma su poučna iskustva iz borbi za gradove i u gradovima u minulim ratovima.

Gradovi su u historiji, načelno, branjeni dotle dok je bilo vode, hrane, energije, municije i medikamenata. Dakle, dok je bilo osnovnog pozadinskog snabdijevanja i zbrinjavanja. Krize su nastupale kada to više nije bilo moguće obezbijediti. Pouka je jasna: gradove treba pripremiti za dugotrajnu borbu i otpor. Također je jasna i pouka o značaju te borbe: borba za gradove i u gradovima ima veliki vojni i politički značaj. Ona u svakom ratu iziskuje velike ljudske i materijalne gubitke⁶² koji su utoliko manji ukoliko su ukupne pripreme za odbranu gradova pravovremeno sprovedene. Stoga je višestruko opravdano u pripremu grada za odbranu još u miru što više investirati, čak i pod pretpostavkom da se može dogoditi da agresor neposredno i ne krene u njegovo osvajanje, već da ga obide, što nije rijedak slučaj u suvremenoj ratnoj praksi.

⁶¹ Pod geostrategijskim položajem podrazumijevamo kako značaj prostora — rejonu grada u zoni operacija i na vojišnoj prostoriji tako i značaj komunikacija koje vode kroz grad ili rejone neposredno uz grad za izvođenje operacija — manevar snagama, snabdijevanje i pothranjivanje napadnih ešelona.

⁶² »U bici kod Moskve hitlerovci su izgubili ukupno više od pola miliona ljudi, 1.300 tenkova, 2.500 artiljerijskih oruđa, više od 15.000 vozila i mnogo druge tehnike« (G. K. Žukov; *Uspomene i razmišljanja*, prevod s ruskog, Prosveta, Beograd, 1969, str. 440).

»Ukupni gubici neprijateljskih jedinica u rejonu Dona, Volge i Staljingrada iznosili su oko 1.500.000 ljudi, oko 3.500 tenkova i jurišnih oruđa, 12.000 artiljerijskih oruđa i minobacača, oko 3.000 aviona, i mnogo druge tehnike« (isto, str. 522).

»Za vreme borbi u Staljingradu, na gradskom području od Rinoka do Gornaje Poljane nije ostala čitava nijedna zgrada. Srušeno je 58 fabrika, 115 škola, 86 dečijih dispanzera, 60 biblioteka, 18 bolnica i 24 poliklinike; uništeno je 41.000 stanova ili 85% od ukupnog stambenog fonda« (*Vojna enciklopedija*, drugo izdanje, tom 9, izdanje Redakcije Vojne enciklopedije, Beograd, 1975, str. 138).

U toku blokade Lenjingrada (od 8. septembra 1941. do 18. januara 1943) »srušeno je i izgorjelo preko 3.000 stambenih zgrada, 7.000 teško oštećeno, a 9.000 drvenih kuća srušeno i upotrebljeno za ogrev. Od iscrpljenosti i gladi umrlo je 620.000 ljudi« (isto, tom 5, 1973, str. 44).

Njemački gubici u dejstvima za oslobođenje Beograda (od 11. do 22. oktobra 1945) iznosili su »oko 15.000 poginulih i 9.000 zarobljenih; 1. armijske grupe oko 3.000 poginulih i 4.000 ranjenih; trupa Crvene armije oko 960 mrtvih (broj ranjenih nije poznat)« — isto, tom 1, 1970, str. 577.

Napadač to čini stoga što napad na grad nije ni jednostavno ni lako izvesti, naravno, uz pretpostavku da je grad dobro organiziran za odbranu, što je već dovoljan razlog da se gradovi pravovremeno i svestrano pripremaju i organiziraju za odbranu s najvećim stepenom upornosti.

S obzirom na veliku koncentraciju stanovništva u gradovima, s jedne, i veliku koncentraciju sredstava napada (avijacija, helikopteri, raketno-artiljerijske snage, hemijska i zapaljiva sredstva i materije), s druge strane, dolazi do izvanredno velikih gubitaka, što ozbiljno otežava odbranu i utječe na odluku o stepenu upornosti odbrane. Problem još više čini složenim činjenica da agresor može uspješno tući grad s distance a da mu, pri tome, odbrana grada ne nanosi neposredne gubitke. U tim uvjetima stepen pripremljenosti grada za odbranu bitno utječe na obim i vrstu gubitaka. To potvrđuju i podaci iz historije. Naime, nepripremljeni gradovi imali su i do 22⁰/₁₀₀ gubitaka u ljudstvu samo od bombardiranja iz vazdušnog prostora⁶³ za razliku od pripremljenih, koji su imali, čak, i manje od 1⁰/₁₀₀ gubitaka (na primjer, Štuttgart). Može se reći da je zbog dobre pripremljenosti za odbranu Izrael (u agresiju na Liban 1982) odustao od osvajanja Bejruta.

Masovnost oružane borbe u gradovima ima za posljedicu i veliko trošenje ubojnih sredstava. Stoga odgovarajuće zalihe tih sredstava moraju biti pravovremeno obezbijeđene i stvoreni uvjeti za njihovu popunu — doturom, proizvodnjom, opravkama i remontom.

Pripreme za odbranu gradova u miru, obuka i uvježbavanje jedinica u njima, kao i ukupna priprema stanovništva, otežani su zbog uvjeta koje nameću urbane sredine. Najveći dio neposrednih priprema obavlja se poslije objavljivanja mobilizacije ili kada je već otpočeo napad na zemlju. Izuzetak su pripreme koje se izvode već pri izgradnji gradova i objekata u njima, što može biti dobra osnova za temeljne pripreme za odbranu. Uloga stanovništva grada u uređenju odbrambenih zona, rejona i položaja u neposrednoj pripre-

⁶³ Krajem jula 1943. godine Britanci i Amerikanci su neprekidno četiri dana bombardovali Hamburg sa ukupno 263 aviona (bačeno 8.621 t bombi); poginulo je 41.800 lica, ranjeno 37.500 i uništeno 61% stanova i 580 industrijskih zgrada (navedena Vojna enciklopedija, tom 9, str. 429).

Od četiri napada na Drezden (od 13. do 15. februara 1944) sa 773 britanska bombardera, tipa *avro lancaster III* (bačeno 2.659 t razornih i zapaljivih bombi), i 521 američkim bombarderom, tipa *boeing B-17 flying fortress* (bačeno 1.232 t bombi različitih kalibara), poginulo je i ranjeno 135.000 lica, a razoreno 35.470 zgrada (isto, tom 2, 1971, str. 536). Oba ta grada bila su nedovoljno pripremljena za odbranu.

mi grada za odbranu je zapažena, o čemu svjedoče i primjeri iz drugog svjetskog rata.⁶⁴

Prema tome, upornost odbrane grada, s obzirom na to da se moraju očekivati velike žrtve, mora biti uvijek u srazmjeri s onim što se dobiva, prvenstveno u vremenu, a zatim i u drugim efektima značajnim za postizanje operativnih ciljeva odbrane u jednoj etapi operacija u početnom periodu rata. Treba, također, uzimati u obzir da i agresor za osvajanje grada mora da izdvoji veoma jake snage,⁶⁵ koje mu mogu nedostajati za dejstva u dubinu ratišta.

Sredstva za napad na gradove i sredstva za njihovu odbranu bitno su se izmijenila. Shodno tome, promijenjeni su i način borbe u gradovima i struktura snaga koje vode tu borbu. Smatra se da je pješadija sa svojim oklopnim i borbenim vozilima najpodesnija za izvođenje napada u gradovima. U cjelini, velike su mogućnosti korišćenja žive sile u odbrani gradova i borbi u njima. Naoružana oružjima i oruđima za blisku borbu i zaštićena na odgovarajući način od dejstva vatrom i bojnim otrovima, od rušenja, požara, udarnih talasa i zračenja, živa sila čini osnovnu snagu i elemenat premoćstva u borbi u gradovima. S obzirom na navedene razloge, u gradovima treba očekivati žestoke borbe na bliskim odstojanjima.

Specijalne diverzantske snage imaju veoma značajnu ulogu u borbi za gradove i u njima. Njima, zbog toga, i branilac i napadač moraju posvetiti najveću pažnju. Tim snagama se preduzimaju brzi i energični napadi na najvitalnije dijelove borbenog poretka i time

⁶⁴ U tom pogledu veoma su ilustrativni primjeri odbrane Moskve i Lenjingrada.

Više od 140.000 Moskovljana stupilo je dobrovoljno u 12 divizija posljednje odbrane. Na organiziranju odbrane grada i bližih prilaza radilo je dnevno oko 450.000 ljudi. Na položajima pred Moskvom i u samom gradu izgrađeno je: 324 km protuoklopnih (ne računajući minska polja) i 256 km protupješadijskih prepreka; 3.850 vatrenih tačaka, od čega 1.500 armiranobetonskih; 37.500 metalnih ježeva i drugo (*Velika bitka kod Moskve*, prevod s ruskog, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1966, str. 125—155).

Jula i avgusta 1941. godine na uređivanju Lenjingrada za odbranu svakodnevno je radilo oko 500.000 ljudi. Iskopano je 626 km protuoklopnih rovova, izgrađeno 306 km šumskih barikada, oko 15.000 bunkera i vatrenih tačaka, više od 35 km barikada na ulicama grada i drugo (I. P. Barbašin i dr.: *Bitka za Lenjingrad*, prevod s ruskog, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1967, str. 734).

⁶⁵ Za napad na Sevastopolj 1942. godine Nijemci su angažirali 203.800 ljudi, 450 tenkova, 600 aviona i 280 artiljerijskih baterija sa 780 oruđa raznih kalibara, više merzera kalibra 615 mm, desetak torpednih čamaca i drugu borbenu tehniku.

Oslobođenje Sevastopolja 1944. godine izvršile su snage 4. ukrajinskog fronta: 470.000 vojnika 5.982 artiljerijska i minobacačka oruđa, 559 tenkova i 1.250 aviona (navedena Vojna enciklopedija, tom 8, 1974, str. 528).

stvara nemir i unosi panika u redove protivnika na obje strane. Osnovno oružje tih snaga biće minskoeksplozivna i hemijska sredstva, koja će se i inače masovno koristiti u borbi protiv žive sile i oklopno-mehaniziranih snaga.

Izvlačenje snaga iz grada u okruženju zahtijevaće suprotne bojeve i borbe naših i neprijateljevih snaga u samom gradu i konvergentne operacije naših snaga iz grada i onih sa šireg vangradskog prostora. Snage iz grada se mogu izvlačiti u pliću i dublju pozadinu neprijateljevih snaga — na privremeno zaposjednutu teritoriju ili ka frontu, radi spajanja s našim snagama koje vode borbu u zahvatu fronta.

U protuhemijsko-biološkoj odbrani, kao i u uklanjanju posljedica od rušenja, požara, sprečavanja epidemija i u općoj zaštiti i spasavanju stanovništva od posljedica napada i razaranja, civilna zaštita ima izvanredan značaj.

Društvena samozaštita u gradovima je uslov uspješnog vođenja oružane borbe i otpora i moralno-političke stabilnosti branioca, naročito u gradovima koji se bore u okruženju. Uvjeti za ubacivanje neprijateljevih diverzantskih, obavještajnih i drugih specijalnih grupa i jedinica u gradske sredine znatno su povoljniji nego inače, pa je samo dobro organiziranom i masovnom društvenom samozaštitom moguće stvarati povoljne uvjete za borbu i otpor, bilo da se ona vodi u zahvatu fronta ili u gradu koji se našao u dubini privremeno zaposjednute teritorije.

Borba protiv snaga napadača u privremeno zaposjednutim gradovima mora se voditi svim raspoloživim materijalno-tehničkim, psihološko-propagandnim i političkim sredstvima. Oružana borba je i u toj situaciji glavni oblik suprotstavljanja agresoru. Njome se stvaraju opći uvjeti u kojima se organiziraju svi drugi oblici otpora.

Cilj sveukupnih dejstava treba da bude stvaranje mogućnosti za djelovanje i utjecaj naših organa vlasti i društvenih i političkih organizacija i onemogućavanje agresoru da koristi materijalne, industrijske, naučne, kulturne i sve druge potencijale gradova, kao i da mu se preko gradova i njihovih proizvođačko-prerađivačkih, saobraćajnih, informacionih, energetske-prenosnih i drugih mogućnosti spriječi korišćenje ukupnih potencijala zemlje.

Budući da se radi o raznovrsnim oblicima aktivnosti, nije ih moguće predvidjeti i pobrojati ni u najširem razmatranju, niti izložiti u obliku instrukcija. Nama su, međutim, veoma bliska sopstvena iskustva iz narodnooslobodilačkog rata i iskustva drugih naroda i zemalja koje su poslije drugog svjetskog rata posebno od

vremena velike antikolonijalne revolucije, borbu i otpor u gradovima organizirale i vodile u okviru borbe protiv neokolonijalnih i drugih agresivnih vojnih intervencija i ratova. To ne znači da samo iskustvo i svijest da nema uvjeta u kojima se ne mogu organizirati oružani i drugi oblici borbe i otpora mogu biti garancija uspješnog suprotstavljanja agresoru u gradovima. Neophodne su veoma temeljne pripreme i organizacija koja je jednako složena kao i sama odbrana gradova.

Na osnovu izloženog, može se zaključiti da se ne bi smio steći dojam da mi, za razliku od narodnooslobodilačkog rata, kada smo težište dejstava imali na vangradskim područjima, danas u našoj doktrini oružane borbe pomjeramo težište u gradove. Želim samo istaći da je značaj odbrane gradova i dejstva u gradovima izuzetan i da odbranu gradova i druga dejstva vezana za gradove u našoj doktrini i ratnoj vještini moramo tretirati isto kao i odbranu u vangradskim područjima, a da nekada, na nekim prostorima i u nekim gradovima, ta dejstva mogu biti i težišna.

Transformiranje oblika oružane borbe i oblika vojne organizacije

Cjelokupan općenarodni odbrambeni rat ne mora se voditi kao neprekidna strategijska operacija. Treba praviti razliku između neprekidnosti dejstava i oružane borbe na ratištu kao stalno važećeg zahtjeva i principa naše doktrine oružane borbe i neprekidnosti operacije kao konkretnog oblika ispoljavanja oružane borbe u prostoru i vremenu. Treba imati u vidu činjenicu da će se, shodno strategijskim uvjetima na ratištu, mijenjati i prenositi težište s jednog oblika na drugi oblik oružane borbe, s jednog oblika na drugi oblik vojne organizacije (oružanih snaga). Kako je to u dijelu o doktrinarnim opredjeljenjima objašnjeno, u najtežim strategijskim uvjetima (nepovoljan odnos snaga, ispresijecanost teritorije, veliki gubici u ljudstvu i ratnoj tehnici) težište oružane borbe može biti i na partizanskom obliku. Taj proces transformiranja oblika oružane borbe od frontalnog do partizanskog postepen je od same granice, od početka ratnih dejstava. Dakle, to nije nešto trenutno, skokovito, već je to proces koji traje i koji se odvija u prostoru, s težnjom da se što duže zadrži na višim oblicima integralnih dejstava, a ponajviše na kombiniranom obliku. Na taj se način usporava i sam proces rata i djeluje mehanizam preobraćanja tzv. munjevitog rata u dugotrajan, iscrpljujući rat.

Vremenski i prostorno, proces transformiranja započinje onog trenutka kada se dio snaga, na vlastitu inicijativu ili prinudno, nađe u pozadini snaga agresora i otpočne dejstva na privremeno zaposjednutoj teritoriji već na prvom pojasu. Te snage djeluju na partizanski način. Budući da su one tada još malobrojne, težište je u toj fazi na frontalnim dejstvima. U kasnijim fazama, u okviru kombiniranog oblika oružane borbe, na partizanski način djeluju i mnogo jače snage na privremeno zaposjednutoj teritoriji i u dubini ratišta protiv uklinjenih snaga neprijatelja. One su tada mnogo brojnije, pa je i udio partizanskih dejstava u oružanoj borbi u cjelini mnogo veći, a samim tim i proces transformiranja usporeniji. Naš cilj treba da bude zaustavljanje tog procesa. Sve to se na kraju ovoga ciklusa završava — ukoliko je to, zbog razvoja situacije neizbježno — u partizanskom obliku oružane borbe, koji tada poprima ulogu katalizatora procesa oružane borbe, a time i ratnog procesa u cjelini. Na taj način se osigurava kontinuitet borbenih dejstava u diskontinuitetu fronta da bi se, kada se stvore povoljni uvjeti, ratni proces preusmjerio od partizanskog oblika ka kombiniranom i frontalnom obliku.

Mogućno je da se sukob završi i usred ratnog procesa, bez vojničkog poraza agresora. To se može dogoditi pod utjecajem za agresora neprihvatljivih gubitaka, koje bismo mu neprekidno nanosili, pod snažnom osudom svjetskog javnog mnjenja akta agresije i pod pritiskom međunarodne zajednice, da bi se spriječilo eskaliranje rata u regionalni ili, čak, i u svjetski rat. Principijelno i doktrinarno time se ništa ne mijenja. Naša pobjeda je svako rješenje koje znači neuspjeh agresora.

Transformiranje oblika oružane borbe od frontalnog, preko kombiniranog, do partizanskog, i obrnuto, treba pratiti i odgovarajućim transformiranjem vojne organizacije (oružanih snaga). Prelazni oblik koji to transformiranje omogućava na samom početku su partizanske (lake) jedinice Jugoslavenske narodne armije. Snažan oslonac tom procesu su brojne i dispergirane snage Teritorijalne odbrane u prostoru, koje većinu svojih zadataka izvršavaju na partizanski način. Na privremeno zaposjednutoj teritoriji imamo razvijenu infrastrukturu za transformiranje sistema rukovođenja i komandovanja snagama Teritorijalne odbrane, tako da u svakom stepenu transformiranja jedinstveni sistem rukovođenja i komandovanja ostaje nenarušen u organizacijskom i funkcionalnom smislu, čime se obezbjeđuje i jedinstvo oružane borbe i jedinstveno djelovanje cjelokupnih oružanih snaga na ratištu. Praktički, to znači da nećemo rasformirati sistem rukovođenja i komandovanja u

Jugoslavenskoj narodnoj armiji zato što težište dejstava može biti na teritorijalno-partizanskoj komponenti. Radi se samo o njegovom prilagođavanju i funkcionalno-strukturnoj dogradnji (prije svega o funkcionalnoj), da bi mogao funkcionirati u novonastalim uvjetima. Može doći do prepotčinjavanja jedinica Jugoslavenske narodne armije štabovima Teritorijalne odbrane u situacijama kada su prethodnim dejstvima iscrpljene i istrošene i kada su pretrpjele velike gubitke, ali se nećemo lišavati Jugoslavenske narodne armije ni u toj najtežoj strategijskoj situaciji. Treba zadržati mogućnost ponovnog ukрупnjavanja snaga Jugoslavenske narodne armije i stvaranja uvjeta za vođenje rješavajućih operacija u završnoj fazi rata, a tada je težište na Jugoslavenskoj narodnoj armiji kao glavnoj udarnoj snazi oružanih snaga. Druga je stvar što će jedinice Jugoslavenske narodne armije biti prinuđene da težišno dejstvuju na partizanski način i, vjerovatno, u manjim sastavima, po nižim organizacijskim dijelovima, ali će se i u tim uvjetima na nekim pravcima, prostorijama i objektima voditi i frontalna dejstva.

Transformiranje oblika oružane borbe i njoj primjereno transformiranje oblika organiziranja oružanih snaga treba shvatiti kao jedinstven dijalektički proces, a nikako kao odvojene procese ili kao trenutačne akte. Taj proces će biti veoma složen, katkada i proturječan, a ostvarivaće se u raznovrsnim oblicima. Njega je moguće načelno naznačiti, ali takvo bogatstvo sadržaja i oblika nije moguće detaljno opisati i izložiti u obliku instrukcija za teorijsko (doktrinarno) i praktično djelovanje.

Neke specifičnosti operacija na privremeno zaposjednutoj teritoriji

Ta problematika se djelimično tretira na stranicama naše vojne publicistike, u našim doktrinarnim dokumentima, na skupovima i seminarima. To govori o porastu njezinog značaja u svijesti naših teoretičara i publicista, što je pozitivan proces. Tim prije smo lišeni potrebe da to detaljno elaboriramo.

Operacije na privremeno zaposjednutoj teritoriji mogu imati različite razmjere, namjenu i ciljeve, i mogu se izvoditi na različite načine i njihovim kombiniranjem. Sve je to razrađeno u našoj *Strategiji oružane borbe*. Ipak, želim da istaknem nekoliko momenta koji su karakteristični za tu vrstu operacija.

Prvo, one se mogu izvoditi kao samostalne operacije (napadne, diverzantske, pa čak i odbrambene) ili kao sastavni dio jedinstvene

strategijske operacije na ratištu. Razumije se, time će biti uvjetovani cilj, snage, sredstva, prostor — zona i način izvođenja operacija.

Drugo, operacije, a naročito dejstvo nižeg nivoa u taktičkim okvirima, često će sadržati manevar proboja iz okruženja. Zapravo, sve se naše snage na privremeno zaposjednutoj teritoriji nalaze u stalnom operativnom i taktičkom okruženju, a u stratezijskom smislu i značenju one drže u okruženju snage agresora. Proboj iz okruženja, kada se izvodi kao proboj iz obruča, veoma je težak i kompliciran manevar, ali kada za to postoje međuprostori nešto se jednostavnije izvodi. Stoga snage na privremeno zaposjednutoj teritoriji moraju biti stalno aktivne i ne smiju dozvoliti da dođu u okruženje tipa taktičkog zatvorenog prstena. Operacija na privremeno zaposjednutoj teritoriji kao proboj iz okruženja izvodice se, uglavnom, radi stvaranja povoljnijih uvjeta za slobodu dejstva, pregrupiranja snaga za ofanzivna dejstva širih razmjera i dr.

Treće, distanciona dejstva biće odlika i naših i agresorovih operacija, s tim što agresor ima više tehničkih mogućnosti da s distance dejstvuje po našim snagama bez rizika od vlastitih gubitaka. Da bismo to spriječili, moraćemo s agresorom stalno imati neposredan borbeni kontakt i manevrirati radi ibjegavanja njegovih vatrenih udara.

Četvrto, udar iz pozadine, koji će masovno primjenjivati naše snage na privremeno zaposjednutoj teritoriji, kvalitativno je nov oblik manevra. Nekada je to bio vrhunac uspješnog manevra, koji je redovno dovodio do katastrofalnih posljedica po stranu protiv koje je primijenjen. To, razumije se, pod uvjetom da su u pozadini koncentrirane dovoljno jake snage. Mi tih mogućnosti imamo dovoljno i treba ih znalački koristiti, što će agresora prisiljavati da okreće front u obrnutom smjeru od planiranog, slabiti njegov pritisak na frontu i prinuditi da za borbenu kontrolu teritorije izdvaja jake snage. Time se odnos snaga mijenja u našu korist.

Peto, manevar po unutrašnjim i spoljnim pravcima ponovo se aktuelizira. U taktičkim razmjerama (ponekad i u operativnim) naše će snage izvoditi manevar po unutrašnjim pravcima radi proboja iz okruženja i traženja pogodnih objekata za napad, a u operativnom, osobito u stratezijskom pogledu primjenjivaće manevar po spoljnim pravcima radi preduzimanja ofanzivnih dejstava širih prostornih razmjera. Za agresora je situacija obrnuta. U stvari, cjelokupna dejstva na privremeno zaposjednutoj teritoriji u frontalnom i kombiniranom obliku oružane borbe u najopćijem smislu dobijaju značenje manevra po spoljnim pravcima.

Sesto, stvaranje i povezivanje slobodnih teritorija, njihovo funkcioniranje (značaj) i odbrana na privremeno zaposjednutoj teritoriji jedno je od značajnih pitanja naše doktrine oružane borbe i doktrine općenarodnog odbrambenog rata. Slobodna teritorija je uvjet opstanka i dejstva krupnijih jedinica Teritorijalne odbrane i Jugoslavenske narodne armije. To su naši izvori popune, rejoni popune i priprema za nova dejstva, prostorije za razmještaj ratne infrastrukture i organa našeg društvenog sistema. Njihovo povezivanje u šire slobodne teritorije u funkciji je stvaranja tzv. regionalnih bastiona kao prostornih oslonaca za dejstva širih razmjera. Operacije na privremeno zaposjednutoj teritoriji mogu se izvoditi radi stvaranja, povezivanja i odbrane tih teritorija. Načelno se nećemo odlučivati za upornu odbranu i čvrsto vezivanje snaga za određeni prostor, ali je izuzetno i to moguće, što će, svakako, diktirati konkretna operativna i druge situacije. Povezivanje više slobodnih teritorija u jedinstveni bastion moguće je, prvenstveno, manevrom snagama, a izuzetno i manevrom vatrom.

Na kraju, treba istaći da su operacije kao oblik dejstva poznate u vojnoj teoriji i od ranije primjenjivane u ratnoj praksi. U historiji ratova ta dejstva su imala pomoćnu ulogu. Takvu ulogu imaju danas i u suvremenim klasičnim vojnim doktrinama. Naša doktrina je jedna od rijetkih koja tim operacijama daje isti tretman kao i svim operacijama na frontu i u vlastitoj pozadini, a u određenim uvjetima im daje i prioritetan značaj.

Specifičnosti logističke podrške u našoj doktrini i ratnoj vještini

Cjelokupan koncept općenarodne odbrane i društvene samozaštite i podruštvljavanje odbrambeno-samozaštitnih poslova omogućavaju našoj doktrini i ratnoj vještini da stvori povoljne uvjete za nešto jednostavnije rješavanje složenih pitanja logističke podrške. To, razumije se, ne znači da su u vezi sa tim sve teškoće unaprijed eliminirane, već samo da je cjelokupan model logističke podrške jednostavniji od agresorovog modela.

Osnovni izvori na koje se moramo oslanjati jesu formacijski kapaciteti jedinica i ustanova, teritorijalna, privredna i pozadinska infrastruktura. Ti kapaciteti, koji u miru postoje za potrebe društva, koristiće se i za potrebe oružanih snaga u ratu, a dio kapaciteta infrastrukture u miru se namjenski za to izgrađuje i planira za upotrebu. To nam omogućuje disperziju, skrivanje i manevar ma-

terijalnim rezervama u prostoru, čime se obezbjeđuje njihova veća zaštićenost od dejstava agresora i susret sa jedinicama oružanih snaga koje će se tokom dejstava naći na tim prostorima.

Agresor se može i mora osloniti na snabdijevanje iz vlastitih izvora i ostvarivati ga transportom do jedinica. Takav sistem je složen, osjetljiv na udare naših snaga, kojih ima svugdje u prostoru, i za njega treba odvajati snage za zaštitu.

Probleme funkcioniranja sistema logističke podrške borbenih dejstava naših oružanih snaga treba posmatrati u okviru funkcioniranja našeg društveno-ekonomskog sistema u općenarodnom odbrambenom ratu.

Pravci daljnje izgradnje oružanih snaga

Nakon detaljnog razmatranja nekih pitanja i problema daljnjeg razvoja naše doktrine oružane borbe i ratne vještine nije potrebno naširoko razmatrati moguće promjene u izgradnji i razvoju oružanih snaga. Naime, promjenama koje su tamo razmatrane već je opredijeljen i razvoj oružanih snaga. Stoga ću se zadržati samo na nekoliko ključnih problema u okviru daljnje organizacijske izgradnje oružanih snaga i njihove tehničke modernizacije kao bitnog momenta strategije priprema oružanih snaga za općenarodni odbrambeni rat. Prirodno, tu spadaju i promjene i dogradnja sistema rukovođenja i komandovanja u oružanim snagama.

Opći zahtjev koji moramo zadovoljiti u daljnjoj izgradnji oružanih snaga jeste da ih modeliramo i pripremamo za uspješno vođenje prve bitke i njezino pretvaranje u dugotrajan i iscrpljujući rat. To znači da u organizacijskom i tehničkom pogledu treba:

- jačati gotove snage za uspješno izvršenje strategijskog prihvata snaga agresora na graničnom frontu i u dubini teritorije na desantnoopasnim prostorijama i tako omogućiti mobiliziranje ratnih oružanih snaga i prelazak zemlje na ratno stanje;

- usavršavati organizacijsku strukturu svih nivoa organiziranja oružanih snaga i postići skladnu integraciju vidova, a unutar njih rodova i službi, u odnosu na karakteristike pravaca i prostora borbene upotrebe jedinica i njihove planirane borbene zadatke u početnim dejstvima.

Stepen integracije rodova u organizacijskim strukturama jedinica treba spustiti na što niži taktički nivo i, na taj način, obezbijediti što veću autonomiju njihovih dejstava za duže vrijeme;

● u vezi sa tehničkom modernizacijom, gotove snage opreмати najsvremenijim naoružanjem i vojnom opremom i osposobiti ih da mogu uspješno, na nivou približnom mogućnostima agresora, voditi sve glavne oblike i sadržaje borbenih dejstava — protuoklopnu, protuvazдушnu, protudesantnu, protuelektronsku i protupješadijsku borbu. Stepem zaostajanja u tehničkoj modernizaciji ne smije ugroziti mogućnost uspješnog strategijskog prihvata snaga agresora. Ostali dio oružanih snaga treba modernizirati prema objektivnim potrebama i namjeni, materijalnim i drugim mogućnostima naše zemlje i po utvrđenim prioritetima;

● dvokomponentni koncept organiziranja i izgradnje oružanih snaga dosljedno realizirati onako kako je to predviđeno doktrinarnim dokumentima za njihovu borbenu upotrebu;

● Jugoslavensku narodnu armiju razvijati kao glavnu snagu za izvršenje strategijskog prihvata snaga agresora na graničnom frontu, za borbu na kopnu protiv snaga desanta iz vazdušnog prostora i pomorsko-vazдушnih desanata operativnog nivoa na jadranskom pomorskom vojištu. Ona mora biti osposobljena za vođenje frontalnih, kombiniranih i partizanskih borbenih dejstava i za izvođenje svih oblika manevra.

U perspektivi treba sagledavati kvantitativne i kvalitativne promjene Jugoslavenske narodne armije u njihovom dijalektičkom jedinstvu. Naime, bilo kakve kvantitativne promjene ne bi smjele ići na uštrb njezinih borbenih mogućnosti. Naprotiv, borbene mogućnosti Jugoslavenske narodne armije moguće je i treba povećavati: (1) daljnjom tehničkom modernizacijom i uvođenjem novih vrsta naoružanja i vojne opreme i (2) smanjenjem opslužujućeg i povećanjem borbenog — operativnog dijela.

Polazeći od namjene i zadataka Jugoslavenske narodne armije, karakteristika teritorije i moguće vojnostrategijske situacije na pojedinim dijelovima ratišta, u globalnoj strukturi Jugoslavenske narodne armije neophodno je imati operativni i partizanski dio.

Operativni dio Jugoslavenske narodne armije treba razvijati i osposobljavati prvenstveno za borbu protiv agresorovih oklopno-mehaniziranih snaga, snaga ratnog vazduhoplovstva i ratne mornarice, a po borbenim i manevarskim mogućnostima ne bi smio znatnije zaostajati za glavnim snagama potencijalnih agresora.

Partizanski dio Jugoslavenske narodne armije, sastavljen od lakih jedinica Kopnene vojske, treba opreмати i osposobljavati prvenstveno za izvođenje aktivnih borbenih dejstava na brdsko-planinskom dijelu ratišta i na teže prohodnim taktičkim pravcima, kako

u zahvatu fronta tako i na privremeno zaposjednutoj teritoriji. Od svih jedinica Jugoslavenske narodne armije partizanske jedinice se prve prebacuju na privremeno zaposjednutu teritoriju.

Podjela Jugoslavenske narodne armije na vidove (Kopnena vojska, Ratno vazduhoplovstvo i protuvazdušna odbrana i Ratna mornarica) sasvim zadovoljava operativne potrebe i zahtjeve naše doktrine oružane borbe, pa tu ne treba ništa mijenjati. Nema potrebe, na primjer protuvazdušnu odbranu izdvajati u poseban vid.

Kopnena vojska. Odlučujući značaj kopnenog prostora za odbranu zemlje uslovljava da težište oružane borbe za sve vrijeme rata bude na kopnu. Takav značaj kopnenog prostora iziskuje da Kopnena vojska i dalje ostane najbrojniji vid Jugoslavenske narodne armije, osnovna snaga i nosilac oružane borbe i oslonac ostalim vidovima Jugoslavenske narodne armije i snagama Teritorijalne odbrane. Kopnena vojska se suprotstavlja glavnim kopnenim i vazduhoplovnim snagama agresora.

Organiziranje i opremanje Kopnene vojske treba usaglasiti s karakteristikama našeg ratišta i konfiguracijom zemljišta u zonama početne borbene upotrebe jedinica. To znači da u strukturi Kopnene vojske moramo i dalje zadržati više tipova jedinica: pješadijske (težišno), motorizirane i mehanizirane (dijelom i oklopne). Unutrašnja organizacijsko-formacijska struktura istog nivoa jedinica na pojedinim pravcima i u zonama može biti različita, što organizaciju Kopnene vojske čini elastičnom. To se postiže kombiniranjem rodovskih jedinica unutar većih formacija. Još veći stepen elastičnosti organizacije dobili bi sastavi strategijsko-operativnog nivoa uvođenjem korpusne formacije.

Ratno vazduhoplovstvo i protuvazdušna odbrana. Organizacijsku i tehničku izgradnju i kompletno osposobljavanje ovog vida Jugoslavenske narodne armije treba prilagoditi njegovim osnovnim namjenskim zadacima — protuvazdušna odbrana teritorije i grupacija oružanih snaga i vazduhoplovna podrška snaga kopnene vojske, ratne mornarice i Teritorijalne odbrane u svim oblicima oružane borbe. Ratno vazduhoplovstvo i protuvazdušna odbrana treba da bude osposobljeno da u određenim strategijskim uvjetima može voditi i samostalne vazduhoplovne operacije.

Na samom početku agresije ili neposredno prije njezinog izbijanja ono mora biti osposobljeno da *istodobno* obezbijedi popunu, domobilizaciju, odnosno odgovarajuće pregrupisavanje snaga, i da izvršava borbene zadatke iz domene sopstvene odbrane i preživljavanja, odbrane vazdušnog prostora značajnijih zona i vojišta i po-

držke armija u izvođenju tzv. prve bitke. To je, istodobno, najsloženiji zadatak koji taj vid i oružane snage u cjelini moraju izvršiti u početnom periodu rata i prvim operacijama.

Ratna mornarica. Uloga Ratne mornarice u našoj doktrini oružane borbe i, još više, u koncepciji općenarodne odbrane i društvene samozaštite jeste da u sadejstvu sa snagama Kopnene vojske, Ratnog vazduhoplovstva i protuvazdušne odbrane i Teritorijalne odbrane spriječi okruženje SFRJ sa jadransko-pomorskog vojišta.

Osnovni zahtjevi koji se daljnjom izgradnjom i moderniziranjem Ratne mornarice moraju ispuniti jeste jačanje gotovih snaga i, na taj način, stvaranje neophodnih uvjeta za uspješan strategijski prihvrat snaga agresora, preživljavanje prvog udara i stvaranje uvjeta za razvoj snaga Jugoslavenske narodne armije i Teritorijalne odbrane na jadranskom pomorskom vojištu i uspostavljanje cjelovitog sistema odbrane obale, pomorske i protudesantne odbrane na obalnom moru i na prilazima, otocima i obali, kao i po dubini odbrambene zone. Sagledavajući u vezi sa tim odnos pomorskih i obalskih snaga, kao i snaga Kopnene vojske, Ratnog vazduhoplovstva i protuvazdušne odbrane i Teritorijalne odbrane angažiranih na tom dijelu ratišta, može se zaključiti da one zadovoljavaju operativne potrebe i da su skladna međuvidovska integracija sposobna da vodi združene bojeve i operacije na cjelokupnoj dubini pojasa odbrane: od prilaza obalskom moru pa dalje po dubini operacijske osnovice suvremene pomorsko-desantne operacije.

Teritorijalna odbrana se u proteklom periodu razvila u masovnu, dobro naoružanu, osposobljenu i organiziranu komponentu oružanih snaga. Njezina obuka, uvježbanost i gotovost za izvršavanje namjenskih zadataka povećavala se iz godine u godinu.

Poslije višegodišnjih iskustava, daljnji razvoj Teritorijalne odbrane zahtijeva da se podvrgnu analizi njezina osnovna namjena i zadaci, i još jasnije podvuku njezine odgovornosti. Dosadašnju organizaciju Teritorijalne odbrane karakterizirala je uporedna organizacija ili, čak, kopija organizacije Jugoslavenske narodne armije. Nastojala se slično i naoružavati, mada naše finansijske i tehničke mogućnosti nisu to dozvoljavale. Njezina upotreba se približavala zadacima Jugoslavenske narodne armije, posebno u manevarskom dijelu snaga i na nekim dijelovima vojišta — na prvom pojasu odbrane.

Dva su razloga utjecala na takav kurs razvoja Teritorijalne odbrane;

- *prvo*, pri sadašnjoj vojno-političkoj konstelaciji blokovskih odnosa i opasnosti koje iz njih proizilaze, i s obzirom na geostrategij-

ski položaj naše zemlje, usko ratište, kao što je naše, može već prvim stratezijskim operacijama biti prekriveno na svoj dubini ili na nekoliko vojišnih prostorijskih, pa bi Jugoslavenskoj narodnoj armiji nedostajalo snaga da pokrije sve pravce i objekte napada. To bi, objektivno, navodilo na nenamjensko angažiranje dijelova Teritorijalne odbrane, naročito u prvim pojasevima odbrane;

● *drugo*, pretpostavka da nas daljnji tok rata, a pogotovo njegovo trajanje, može dovesti u situaciju da Jugoslavenska narodna armija, svojom organizacijom, naoružanjem i načinom upotrebe snaga, bez odgovarajućih transformacija, ne može izvršiti zadatke i da će tada Teritorijalna odbrana preuzeti osnovne zadatke na privremeno zaposjednutoj teritoriji.

U sagledavanju uloge i pravaca daljnje izgradnje Teritorijalne odbrane ne bismo smjeli odbaciti objektivne uvjete rata na našem prostoru, sa svim teškoćama, ali i prednostima koje proizilaze iz već stvorenih i budućih mogućnih vojno-političkih odnosa, kao i geostratezijskog položaja naše zemlje. U vezi sa tim treba imati u vidu slijedeće:

● *prvo*, blokovski napad na bilo koju zemlju u Evropi, pa i na našu, ne bi bio moguć bez veoma velike opasnosti od njegovog proširenja. Izmjena blokovskih odnosa pri eventualnom zaposjedanju jugoslavenskog prostora bila bi izrazita i utjecala bi ne samo na ukupne evropske odnose već i na odnose u Sredozemlju i na Bliskom i Srednjem istoku. Dakle, blokovski napad na SFRJ i njezin prostor može biti samo (ili u najvećem broju mogućnih ratnih slučajeva) sračunat na mijenjanje ukupnih odnosa i s krajnjim ciljevima daleko izvan našeg prostora;

● *drugo*, trajanje takvog rata i izoliranost agresije na SFRJ nisu mogući u vremenskim dimenzijama koje bi se izražavale brojem godina. One se mogu izražavati brojem mjeseci dok ta agresija ne postane dio općeg sukoba u Evropi i šire, kada bi se i postojeća vojno-politička konstelacija snaga u mnogo čemu mijenjala, a posebno stratezijski položaj zaraćenih strana. Naš stratezijski i doktrinarni stav da munjeviti rat i očekivano brzo postizanje ciljeva pretvorimo u dugotrajan rat ima svoj puni smisao upravo u objektivnoj činjenici da je agresoru, posebno kada se radi o vojnom bloku, nemoguće da prihvati dugotrajan rat na jugoslavenskom, balkanskom i evropskom prostoru, ukoliko se nije odlučio za rat širih ili najširih razmjera. Izgradnja odbrane koja onemogućava agresoru da spoji početni period rata sa njegovim završetkom, a naša odbrana je tako izgrađena, objektivno utječe na odluku agresora da se ne upušta

u rizik sukoba evropskog ili svjetskog razmjera. Kada bi agresor imao razloga da procijeni da bi rat sa SFRJ mogao završiti u nekoliko uzastopnih operacija, onda bi i njegove odluke bile drugačije. U tom pogledu su koncepcija općenarodne odbrane i strategija oružane borbe, na čijim osnovama izgrađujemo našu odbranu, za nas trajno opredjeljenje i najpotpunija zaštita ukupne bezbjednosti naše zemlje;

- *treće*, lokalni rat sa SFRJ, bez neposrednog angažiranja velikih sila i vojnih blokova, čiji bi cilj mogao biti cijepanje teritorijalnog integriteta i pokušaj da se uzmu dijelovi naše zemlje, čak i u slučaju da bude podržan sa strane, nema uvjeta za uspjeh. Nema ih, čak, ni u slučaju iznenadnog napada, a još manje u otvorenoj ratnoj agresiji;

- *četvrto*, u svakoj ratnoj situaciji za nas je mogućan i najvjerovatniji frontalni i kombinirani oblik oružane borbe, a izuzetno i u najtežim situacijama na dijelu ratišta — partizanski oblik oružane borbe. Radi jasnoće potrebno je naglasiti da je kombinirani oblik oružane borbe i onaj u kome bi snage Teritorijalne odbrane na značajnom prostoru iza fronta agresora vodile oružanu borbu na partizanski način, zajedno sa odgovarajućim dijelovima Jugoslaven-ske narodne armije. Isti je oblik oružane borbe i kada snage Jugosla-venske narodne armije izvode frontalna dejstva, a snage Teritorijalne odbrane — po dubini, iza sopstvenog fronta — dejstva za kontroli-ranje teritorije i održavanje odgovarajućeg ratnog i bezbjednosnog režima na njoj.

Uloga svake komponente naših oružanih snaga proizilazi iz ta-ko procijenjenog našeg vojno-političkog i geostrategijskog položaja i mogućnih operativno-strategijskih situacija u kojima bismo se mogli naći. Iz njih proizilaze strategijski zadaci i doktrina upotrebe jednih i drugih snaga, njihova organizacija, naoružanje i oprema.

U tom kontekstu snage Teritorijalne odbrane prevashodno su namijenjene: za kontroliranje teritorije i obezbjeđenje najvažnijih objekata na njoj; za borbu s ubačenim neprijateljevim snagama (obavještajnim, subverzivnim i terorističkim grupama); kao osnovna oružana snaga društvene samozaštite; za razvijanje svih vrsta bor-benih dejstava i obezbjeđenje kontinuiteta naše vlasti i društveno-političkog sistema na privremeno zaposjednutoj teritoriji. S tim ciljem stvaraju slobodna područja na privremeno zaposjednutoj te-ritoriji i oslonce za uspješno razvijanje borbenih dejstava.

Dio jedinica Teritorijalne odbrane u borbi s glavnim snaga-ma i na osnovnim pravcima i prostorima napada agresora moraće biti angažiran za nekoliko vrsta zadataka: (1) borbena dejstva na

bokovima i međuprostorima gdje nema dovoljno partizanskih (laksih) snaga Jugoslavenske narodne armije; (2) posjedanje desantnoопасnih prostorijski taktičkog značaja i odgovornost za odbranu od desanta, i (3) borba u gradovima.

Uloga Teritorijalne odbrane u zaštiti mobilizacije razmotrena je u dijelu posvećenom mobilizaciji. Dio snaga Teritorijalne odbrane opredijeljen za tu vrstu zadataka moraće biti odgovarajuće opremljen, naoružan i obučan. Njihov rok mobilizacije, razvoja i posjedanja borbenih položaja bio bi usklađen s odgovarajućim sastavima Jugoslavenske narodne armije na tim pravcima i prostorima. Biće neophodno proširiti i obaveze Jugoslavenske narodne armije u opremanju tih jedinica ili u pripremi snaga za ojačanje, vatrenu podršku, manevar i protuvazdušnu odbranu.

Može se zaključiti da je dostignuti stepen naoružanja i opreme omogućio, u osnovi, izvršavanje tako viđenih zadataka i ukupne uloge Teritorijalne odbrane. Daljnjim naoružavanjem i opremanjem treba da se kompletiraju oružja koja nedostaju za takav koncept upotrebe. Za dio u kojem se traži od Teritorijalne odbrane da preuzima neke zadatke Jugoslavenske narodne armije, Armija bi se morala pobrinuti da je odgovarajuće ojača, pa i osposobljava za takve zadatke sve dotle dok za to ne organizira dovoljno snaga u svom sastavu.

Organizacija Teritorijalne odbrane treba da se značajnije prilagodi svojoj osnovnoj namjeni — borbenom kontroliranju teritorije, odnosno borbenim dejstvima u sistemu društvene samozaštite, obezbjeđenju funkcioniranja našeg društveno-ekonomskog i društveno-političkog sistema i borbenim dejstvima na privremeno zaposjednutoj teritoriji. To, svakako, ne bi mogla biti kopija sastava i organizacije Jugoslavenske narodne armije, niti doktrina upotrebe snaga na taktičkom i operativnom nivou. Obuka i uvježbavanje jedinica za tako koncipirane zadatke i namjenu usloviće promjene i naglašavanje borbenih i taktičkih postupaka koji proizilaze iz namjene.

Unutrašnja podjela u organizaciji snaga Teritorijalne odbrane treba da pođe od dva bitna faktora — društveno-političkog i vojno-organizacijskog. Društveno-političko opredjeljenje Saveza komunista Jugoslavije, utvrđeno u Ustavu SFRJ, učinilo je općenarodnu odbranu faktorom odbrane tekovina revolucije i socijalističke izgradnje višenacionalne jugoslavenske zajednice, ali i odgovarajućom organiziranom vojnom snagom, sposobnom da izvršava mnoge borbene zadatke. Na takav način snaga Teritorijalne odbrane će stalno narastati, a kada će i koliko prerasti bazu — mjesne zajednice i osnovne organizacije udruženog rada — i izrasti u vojnu formaciju i biti angažirana u oružanoj borbi zavišće od operativno-strategijske

situacije na svakom vojištu i na ratištu u cjelini. Jedan dio snaga Teritorijalne odbrane biće organiziran u čete i odrede, drugi u čete, bataljone i brigade, i to za dio zadataka koje će Teritorijalna odbrana kao organizirana vojna formacija imati u izvršavanju navedenih zadataka na sopstvenoj ili na privremeno zaposjednutoj teritoriji. Krupnije sastave Teritorijalne odbrane (brigade), zbog opće podjele zadataka između partizanskih (lakah) snaga Jugoslavenske narodne armije i Teritorijalne odbrane, u načelu ne bi trebalo koristiti u zahvatu fronta, osim u međuprostorima, gdje mogu biti uspješno upotrijebljene, jer su osposobljene za borbena dejstva koja se izvode brzim i iznenadnim pokretom snaga i vatrom i gdje je manevar dominantan.

Prerastanje manevarskih jedinica Teritorijalne odbrane u partizanske (lake) jedinice Jugoslavenske narodne armije biće u ratu česta pojava, kao i obrnuto. Zavisice to od potreba u izvršavanju borbenih dejstava jedne ili druge komponente oružanih snaga.

Ukupno osposobljavanje Teritorijalne odbrane moraće da ima težište na zadacima na privremeno zaposjednutoj teritoriji. Priprema teritorije za izvršavanje te vrste zadataka jednako je složena kao i za izvršavanje zadataka u zahvatu fronta. Materijalna baza i tehnička osnovica moraće biti prilagođene uslovima svakog prostora, od kojih su neki gusto naseljeni, poljoprivredno i industrijski razvijeni, sa dobrom tehničkom, transportnom i drugom infrastrukturom, a drugi u svemu tome oskudijevaju. Stečena iskustva u organiziranju materijalne baze, tehničke infrastrukture i organiziranja transporta u nekim dijelovima zemlje treba iskoristiti u svim drugim prostorima za koje se može očekivati da će biti privremeno zaposjednuti.

Snage Teritorijalne odbrane za blisku protupješadijsku i protuoklopnu borbu moraju biti osposobljene i za borbu s helikopterima i helikopterskim desantima, jer će ta vrsta opasnosti, s obzirom na zasićenost suvremenih armija helikopterima, biti veoma česta, posebno na privremeno zaposjednutoj teritoriji.

Diverzantska dejstva biće čest način angažiranja, kako specijaliziranih jedinica Teritorijalne odbrane tako i drugih snaga, pa ih treba na odgovarajući način opremiti i obučavati. Osim minskoeksplozivnih sredstava, laka — prenosna oružja za daljnja dejstva, sredstva za uspješno gađanje noću i sredstva za otkrivanje i praćenje pokreta u noćnim uvjetima sve će više uvjetovati uspješnu upotrebu snaga Teritorijalne odbrane na privremeno zaposjednutoj teritoriji. Njihovom razvoju i prilagođavanju za upotrebu u tim uvjetima moraće se posvećivati velika pažnja u razvojnim institucijama Jugoslavenske

narodne armije i podsticati pronalazaštvo u štabovima i jedinicama Teritorijalne odbrane, odnosno u društvu uopće.

Formacije oružanih snaga. Kao i za druge suvremene armije, postavlja se pitanje najadekvatnije formacije i za Jugoslavensku narodnu armiju, s obzirom na namjenu, zadatke, naoružanje, opremu, vidove borbenih dejstava i doktrinu upotrebe koja se predviđa za svaku vrstu formacija jedinica i sastava. U tom kontekstu se postavlja pitanje koji je tip formacije optimalan: brigadni, divizijski i armijski ili brigadni i korpusni. Očigledno je da bi taj drugi tip — u najvećem broju zadataka i u dominantnom obliku oružane borbe — kombiniranom — više odgovarao, ali i frontalnom i partizanskom obliku kada su oni dominantni. Korpusna formacija je fleksibilna, i može se veoma brzo prilagoditi taktičkim radnjama koje se izvode sa brigadama i nižim sastavima, a može se, uz ojačanja, brzo približiti armijskoj formaciji i rješavati najsloženije zadatke u odbrani i napadu na frontu.

U početnom periodu rata za odgovarajuće prostore i zadatke ne bismo se smjeli odreći krupnih združenih taktičkih formacija — divizija, a posebno oklopnih i mehaniziranih.

Teritorijalna odbrana i njezina formacija imaju bogato iskustvo iz narodnooslobodilačkog rata. Formacija Teritorijalne odbrane ne treba da prerasta u združene taktičke formacije više od brigada, osim izuzetno, jer Jugoslavenska narodna armija, u odnosu na Teritorijalnu odbranu, ima viši formacijski sastav za slične ili iste zadatke — partizanske (lake) divizije. Formacija partizanskih (lakih) divizija organizacijska je spona između Jugoslavenske narodne armije i Teritorijalne odbrane i može se lako prilagođavati i jednoj i drugoj namjeni.

(Iz knjige admirala flote Branka Mamule „Savremeni svijet i naša odbrana“, izdanje Vojnoizdavačkog zavoda, Beograd, 1985)

S U M M A R Y

THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF POSSIBLE CHANGES IN THE DOCTRINE OF THE ARMED STRUGGLE AND IN THE ART OF WAR

The author bases his analysis of the relationship between the war technology and the art of war on the postulate that the armament and military equipment make the material foundation of the art of war as the theory that studies the substance of the armed struggle and its patterns.

The discussion of matters and problems of the development of our doctrine of the armed struggle and of the art of war is focussed to two groups of subjects: (1) changes evident in the domain of the doctrine of the art of war; and (2) changes in the domain of the qualitative and quantitative development and the buildup of the armed forces.

In the part of the article pertaining to the changes and improvements introduced into our doctrine and the art of war are considered and the following items discussed: safeguarding from the strategic surprise; mobilization of the armed forces and society; changes in perceptions of the place, role and method of realization of the strategic manoeuvre; a qualitative new perception of space as the factor of war and the armed struggle; fighting the first battle and carrying out of first war operations; direct defence of towns and combat resistance in them; transformation of forms of the armed struggle and of military organization; some specific features of combat operations on the territory temporarily taken by the aggressor; specific features of logistic support in our doctrine and the art of war.

The author points out that the changes in the development of our doctrine of the armed struggle determine the development of our armed forces. In connection with this are reviewed the crucial problems of the further organizational development of the armed forces and of their technological modernization as the combat element of the strategy of preparation of the armed forces for the total national defence war.

R E S U M E

ASPECTS THEORIQUES ET PRATIQUES DES CHANGEMENTS POSSIBLES DANS LA DOCTRINE DE LA LUTTE ARMEE ET DANS L'ART DE LA GUERRE

Dans son analyse du rapport entre la technique de guerre et l'art de la guerre, l'auteur avance l'idée que l'armement et l'équipement militaire constituent la base matérielle de l'art de la guerre en tant que théorie (connaissance), qui traite de l'essence de la lutte armée et des lois par lesquelles celle-ci est déterminée.

L'étude du thème et du problème du développement continu (des changements) de notre doctrine de la lutte armée et de l'art de la guerre porte sur deux groupes de questions: (1) changements observés au niveau de la doctrine de l'art de la guerre et (2) changements dans le domaine du développement quantitatif et qualitatif de nos forces armées ainsi que dans l'édification de ces dernières.

Dans la partie qui se rapporte aux changements et au perfectionnement de notre doctrine et de l'art de la guerre sont traités particulièrement: problèmes à résoudre pour être apte à faire face à une surprise d'ordre stratégique: mobilisation des forces armées et de la société; changements intervenus dans l'appréhension de la place, du rôle de la manoeuvre stratégique, ainsi que des modes de sa conduite; définir du point de vue qualitatif d'une manière moderne l'espace en tant que facteur de guerre et de la lutte armée; conduite d'une première bataille, de premières opérations; défense immédiate des villes, la lutte et la résistance qui y sont organisées; transformation de formes de la lutte armée et de formes de l'organisation militaire; quelques caractères spécifiques des opérations menées en territoire temporairement occupé; caractère spécifique du soutien logistique selon la doctrine et l'art de la guerre yougoslave.

L'auteur fait ressortir que les changements opérés dans le développement de la doctrine et de l'art de la guerre yougoslaves commandent aussi le développement de nos forces armées. Dans cet ordre d'idées, l'auteur traite de problèmes-clés de l'édification organisationnelle continue de nos forces armées et de leur modernisation technique en tant qu'élément de combat de la stratégie des préparatifs des forces armées pour une guerre défensive populaire généralisée.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ВОЗМОЖНЫХ
ИЗМЕНЕНИЙ В ДОКТРИНЕ ВООРУЖЕННОЙ БОРЬБЫ И В
ВОЕННОМ ИСКУССТВЕ

В анализе взаимоотношения военной техники и военного искусства автор исходит из положения, что вооружение и военное оборудование являются материальной основой военного искусства как теории (познания), изучающей сущность вооруженной борьбы и ее закономерности.

Рассмотрение вопросов и проблем дальнейшего развития (изменений) нашей доктрины вооруженной борьбы и военного искусства направлено на две группы вопросов: (1) изменения, обнаруживающиеся в области доктрины военного искусства и (2) изменения, обнаруживающиеся в области количественного и качественного развития и строительства вооруженных сил.

В части, относящейся к изменениям и совершенствованиям нашей доктрины и военного искусства, отдельно рассматриваются: проблемы предупреждения стратегической внезапности; проблема мобилизации вооруженных сил и общества; изменения в понимании места, роли и способа выполнения стратегического маневра; качественно новое понимание пространства как фактора войны и вооруженной борьбы; ведение первого сражения, первой операций; непосредственная оборона городов и борьба и сопротивление в них; преобразование форм вооруженной борьбы и форм военной организации; некоторые специфичности операции на временно занятой территории; и специфичности тыловой поддержки в нашей доктрине и военном искусстве.

Подчеркивается, что изменения в развитии нашей доктрины вооруженной борьбы и военного искусства определяют и развитие вооруженных сил. В связи с тем рассматриваются существенные проблемы в рамках дальнейшего организационного строительства вооруженных сил и их технической модернизации, как боевого момента стратегии подготовки вооруженных сил к всенародной оборонительной войне.